

ТАТАР АРХЕОГРАФИЯСЕ

«КЫЙССАИ ЙОСЫФ»

ПОЭМАСЫНЫҢ
ТАТАРСТАН МИЛЛИ КИТАПХАНӘСЕНДӘ
САКЛАНА ТОРГАН КУЛЪЯЗМАЛАРЫНА
ТАСВИРЛАМАЛАР

Казан
«Милли китап» нәшрияты
2009

УДК 902/904 + 821.0
ББК 63.2 + 83.3 (2Рос=Тат)
К 90

*Кулъязмаларны тасвирлаучы
һәм кереш мәкалә авторы –
археограф, текстолог
Раиф Мәрданов*

К 90 «КЫЙССАИ ЙОСЫФ» поэмасының Татарстан Милли китапханә-сендә саклана торган кулъязмаларына тасвирламалар / төз.-авт. Мәрданов Р.Ф. – Казан: «Милли китап» нәшрияты, 2009. – 92 б. – («Татар археографиясе» сериясе; 3 нче китап). ISBN 978-5-88473-051-9

Бу китапта борынгы язма әдәбиятыбыз ядкәре – мәшһүр шагыйрь Кол Гали иҗат иткән «Кыйссаи Йосыф» поэмасының Татарстан Милли китапханәсендә саклана торган, XVII–XX гасырларга караган 33 берәмлек кулъязма күчәрмәсенә тасвирламалары тәкъдим ителә.

УДК 902/904 + 821.0
ББК 63.2 + 83.3 (2Рос=Тат)

ISBN 978-5-88473-051-9

© Мәрданов Р.Ф., 2009
© «Милли китап» нәшрияты, 2009

«КЫЙССАИ ЙОСЫФ» ПОЭМАСЫНЫҢ ТАТАРСТАН МИЛЛИ КИТАПХАНӘСЕНДӘГЕ КУЛЬЯЗМА НӨСХӘЛӘРЕ

Мөшһүр шагыйрь Кол Гали XIII гасыр башында ижат иткән «Кыйссаи Йосыф» әсәре хаклы һәм лаеклы рәвештә милли әдәбиятыбызның чышмә башы дип санала.

Идел-Урал буйларында яшәгән татарлар дини сюжетка нигезләнгән «Кыйссаи Йосыф»ны гасырлар дәвамында укып, әсәр геройлары белән бергә хәсрәтләнгәннәр һәм куанганнар, юаныч һәм гыйбрәт-сабак алганнар. Бөек әсәрнең сихри һәм шигъри куәте үзеннән соңгы татар һәм, гомумән, төрки телләрдәгә тугандаш халыклар әдәбиятының үсешенә гажәеп зур йогынты ясаган.

«Кыйссаи Йосыф» поэмасы элек-электән әдипләрнең һәм галимнәрнең игътибарын жәлеп иткән. Аның тәәсирендә һәм аңа иярәп бихисап шигъри әсәрләр ижат ителгән, аның турында байтак фәнни хезмәтләр, китаплар һәм мәкаләләр язылган. Поэманың 1983 елда Татарстан китап нәшриятында зур форматта, 544 бит күләмендә басылып чыгуы¹ – милли-мәдәни тарихыбызның XX гасырдагы иң зур вакыйгаларынан берсе булды. Мәртәбәле бу китапта поэманың тулы төп тексты (транскрипциясе), хәзерге татар әдәби теленә шигъри күчерелмәсе һәм рус теленә сүзгә-сүз тәржемәсе, шулай ук бай фәнни белешмә мәгълүмат тупланган. Әлеге олуг хезмәтне галим, ул вакыттагы СССР Фәннәр академиясенә Казан филиалы, Галимжан Ибраһимов исемендәгә Тел, әдәбият һәм тарих институты фәнни хезмәткәре, филология фәннәре кандидаты Фазыл Фәсиев башкарган. Фазыл аганың сокландыргыч тырышлык нәтижәсе замандашларыбызга, шулай ук киләчәк буын-

¹ Кол Гали. Кыйссаи Йосыф (Йосыф турында кыйсса) = Кул Гали. Кысса-и Йусуф (Сказание о Йусуфе) / төп текстны (транскрипцияне) әзерләүче, кереш мәкаләне, искәрмә һәм аңлатмаларны, кулъязмаларның тасвирамасын язучы Ф.С.Фәсиев. – Казан: Татар. китап нәшр., 1983. – 544 б.

нарның тел-әдәбият галимнәренә, текстолог һәм археографларына фидакяр ижади хезмәт үрнәге булып тора.

«Кыйссаи Йосыф» поэмасы моңарчы дөнья күргән китапларда һәм фәнни хезмәтләрдә тирәнтен өйрәнелгәнлектән, без аңа кагылып тормыйча, әсәрне гасырдан-гасырга, буыннан-буынга ирештергән төп чыганаclarы – кулъязма күчәрмәләренә тукталабыз.

1980 елда фәнгә «Кыйссаи Йосыф» әсәренә, нигездә, Идел-Урал жирлегендә күчәрелгән 161 нөсхә кулъязмасы мәгълүм иде².

Археографик эзләнүләр нәтижәсендә әсәрнең кулъязма нөсхәләре елдан-ел табылып тора. 1980–1998 еллар арасында «Кыйссаи Йосыф» күчәрмәләренә табылуы һәм аларның гомуми исәбе турында мәгълүматлар туплап язган идек³. Ягъни, 1986–1991 елларда Казан дәүләт университетының Горький өлкәсендә эшләгән фәнни-археографик экспедицияләрендә поэманың утызга якин кулъязмасы табылуын, Татарстан Фәннәр академиясе галимнәре тарафыннан да 1980 елдан соң унбишләп яңа табыш өстәлгән һәм 1992–1998 елларда Татарстан Милли китапханәсе белән Казан дәүләт университетының берләштерелгән фәнни-археографик экспедициясе эшчәнлегә нәтижәсендә мәшһүр әсәрнең тагын 15 нөсхә күчәрмәсе табылганын исәпкә алып, 1998 елда «Кыйссаи Йосыф» кулъязмасының фәнни даирәләргә барлыгы 220 тирәсе күчәрелмәсе билгеле дип белдергән идек⁴. Поэманы өйрәнгән әдәбият галимнәре дә ул елларда «Кыйссаи Йосыф»ның 200 дән артык күчәрмәсе бар дип яздылар⁵. Әлеге саннар «Кыйссаи Йосыф» кулъязмаларының һаман да табылып, гыйльми оешмаларга тупланып килүен күрсәтә.

Йосыф китабы күчәрмәләренә исәбен аныклап белдергән 1998 елдан соң да ун ел вакыт үтте. Әсәрнең галимнәргә билгесез кала килгән күчәрелмәләре, шушы вакыт эчендә дә, әлбәттә, табыла торды. Бу мәкаләдә хәзерге көндә фәнни оешмаларда, китапханә-

² Шунда ук. – Б. 490.

³ Мәрданов Р. «Йосыф китабы»ның көен көйләп... // Китапханә хәбәрләре = Библиотечный вестник. – 1999. – № 1. – Б. 25; Мәрданов Р. Драгоценные находки // Казань. – 1999. – № 5/6. – С. 82.

⁴ Шунда ук.

⁵ Хисамов Н. Поэма «Кисса-и Йусуф» Кул 'Али // Средневековая татарская литература (VIII–XVIII вв.). – Казань: Фэн, 1999. – С. 50.

ләрдә һәм музейларда «Кыйссаи Йосыф» поэмасының ничә күчәр-мә нөсхәсе саклануын барлап, төгәл санын ачыклауны максат итеп куймадык. Тик, шулай да, фөнгө билгеле кулъязмаларының якынча 270 тирәсе булуын чамаларга мөмкин.

Мәшһүр әсәрнең бу китапта тасвирлана торган нөсхәләренә кинрәк тукталыйк.

«Кыйссаи Йосыф» поэмасы кулъязмаларының иң беренчесе Татарстан Милли китапханәсенә 1991 елның июнь аенда Ютазы районының Бәйрәкә авылыннан алынган иде. 1992 елда китапханәгә әсәрнең тагын ике күчәрмә нөсхәсе керде. Аннан соңгы елларда табышлар түбәндәгечә булды:

1993 елда – 3 кулъязма;

1994 елда – 2 кулъязма;

1995 елда – 4 кулъязма;

1996 елда – 9 кулъязма;

1997 елда – 1 кулъязма;

1998 елда – 2 кулъязма;

2000 елда – 2 кулъязма;

2001 елда – 1 кулъязма;

2002 елда – 2 кулъязма;

2005 елда – 1 кулъязма;

2006 елда – 1 кулъязма;

2008 елда – 2 кулъязма.

Шулай итеп, хәзерге вакытка, ягъни 2008 елның ахырына, Республиканың Милли китапханәсендәгә «Кыйссаи Йосыф» кулъязмалары 33 нөсхәне тәшкил итә. Болардан 15 берәмлек кулъязма китапханәнең Кулъязмалар һәм сирәк китаплар бүлегә хезмәткәрләренә аерым археографик сәфәрләрендәгә һәм Казан шәһәрләндәгә эзләнүләре нәтижәсендә тупландылар, ә 11 берәмлек Татарстан Милли китапханәсе белән Казан дәүләт университетының берләштерелгән фәнни-археографик экспедициясендә табылган, 4 берәмлек китапханәгә бүлек итеп бирелгән һәм 3 берәмлек сатып алынган. Китапханәдә саклана торган әлеге ядкәрләрнең 17 ел эчендә

(1991–2008) туплануын исәпкә алганда, бу башкарылган эшнең нәтижәлелеген күрсәтеп тора.

Кульязмаларның ин әүвәлге икесе XVII йөз ахырына нисбәтле, дүртесе – XVIII гасырга карый. Ин күбесе – 24 кульязма берәмлек XIX гасырның беренче яртысында күчерелгән. Бер кульязма 1856–1857 елларга карый. Поэманың 1950 нче һәм 1960 нчы еллардагы соңгы дәвер күчермәләре үлемсез әсәрнең күп гасырлык язма традициясе дәвамлылыгына дәлил буларак әһәмиятле.

Китапханәдә тупланган «Кыйссаи Йосыф» күчермәләренең табылу географиясе дә шактый киң. Шулардан Казан шәһәрәндә – унбер, Татарстанның Арча районыннан – ике, Апас, Әгерже, Телече, Ютазы районнарыннан – берешәр, Уфа шәһәрәннән – өч, Башкортстанның Тәтешле районныннан – ике, Пермь өлкәсенең Барда районныннан – өч, Мари Эль Республикасының Бәрәңге районныннан – бер, Чуашстанның Комсомольск районныннан – бер, Пенза өлкәсенең Городище, Каменка, Кузнецк һәм Неверкино районнарыннан (һәрберсеннән берәр) – дүрт, Самара өлкәсенең Шонталы районныннан – бер, Тобольск каласыннан – бер кульязма табылган. Монда Казан табышлары арасында исәпләнгән, М.Садри китапханәгә бүләк иткән кульязманың 1940 нчы елда Омск өлкәсенең Тәвриз районында табып алынган булуын искәртәргә кирәк.

Кульязмаларның тугызы Казан һәм Уфа шәһәрләрендәге, Самара өлкәсенең Динис авылындагы, Пермь өлкәсенең Барда авылындагы мәчетләрдән табып алынган. Бу уңайдан тел һәм әдәбият галиме Хәсән Галинең (1878–1940) моннан йөз ел чамасы элек үк «бездә мәсҗедләренең түбәләре, очырмалары бер архива урынын тотып, һәр төрле иске китап вә язулар шуннан табылдыгы мәгълүмдер»⁶ дип, бик хаклы язган сүзләре хәтергә килә. Милли китапханәгә тупланган кульязма мирасның да аерымы бер өлеше шәһәрләр һәм авылларның мәчетләрендә һәм аларның чормаларында электән жыелып килгән байлыктан гыйбарәт. Мәчетләрдән табылып алынган «Кыйссаи Йосыф» күчермәләренең икесе Казан шәһәрәндәге «Болгар» мәчетеннән, өчесе «Мәржани» мәчетеннән (шулардан берсе – китапханәгә М.Килдиевтән) алынды.

⁶ Хәсән Гали. Акмулла шигырьләре хакында // Шура. – 1912. – № 14. – Б. 430.

Китапханәдә саклана торган өч кулъязма нөсхәненң шагыйрьләре исеме белән бәйлә булуы да кызыклы бер күрсәткеч. Кулъязмаларның берсен XIX гасыр шагыйре Гали Чокрый үз кулы белән күчәргән булса, икенчесе – шагыйрә Заһидә Бурнашеваның шәхси архивына нисбәтле, ә өченчесен – шагыйрь Мөхәммәт Садри, 55 ел давамнда күз карасыдай саклаганнан соң, китапханәгә бүлөк итеп бирде. Шуңа рәвешчә, XIII гасырда иҗат ителгән поэма дәверләре кичеп, төрле буын татар шагыйрьләрен үзенә тартып һәм җәлеп итеп торган.

Бу китапта тасвирланган 33 кулъязма арасында текстлары тулы диярлек дәрәҗәдәгә һәм шактый күләмлеләре (мәсәлән, 404 т, 486 т, 779 т, 1121 т, 2774 т, 2068 т, 2069 т), 4–10 битле өзекләр, шулай ук 1–2 битлек фрагментлар бар. Ләкин берничә битле фрагментлар да әһәмияткә ия. Хәзерге вакытка ялгыз битләре генә сакланып калган булса да, алар кайчандыр кулланылган мөстәкыйль кулъязмаларның өлешләре.

Кол Галинең «Кыйссаи Йосыф» поэмасы халык арасында шуңа дәрәҗәдә популярлашкан булган ки, төрле чорларда бу әсәргә шигъри калыбы һәм үлчәмендә күп санлы бәетләр һәм җырлар иҗат ителгән. Милли китапханәдә андый әсәрләр теркәлгән кулъязмалар да саклана. Алар, ихтимал, «Татар археографиясе» сериясенә киләчәктәге чыгарылышларының берсендә туплап бирелерләр.

Бу китапта «Кыйссаи Йосыф» поэмасының Татарстан Милли китапханәсендә саклана торган барлык 33 кулъязмасы тасвирламалары бирелде. Кулъязмалар түбәндәгә төрле буенча тасвирланды:

- 1) тасвирлау номеры (өстә, уртада);
- 2) китапханәдәгә саклану шифры (өстәгә сул почмакта);
- 3) әсәргә исеме (гарәп хәрефләре белән язылышы);
- 4) авторы;
- 5) әсәр исеме;
- 6) кәгазенең төре һәм төсе;
- 7) кәгазьнең филигране (су билгесе);
- 8) күләме;

- 9) әсәр текстының тулылығы;
- 10) тышлығы;
- 11) сакланыш дәрежәсе;
- 12) форматы;
- 13) бер биттә текст язылган мәйданның зурлығы;
- 14) текстның башы һәм ахырындагы юллары, аларның 1983 ел басмасындагы текстның ничәнче битенә туры килүләре;
- 15) язу карасы;
- 16) язу төре-почеркы;
- 17) текстның палеографик үзенчәлекләре;
- 18) кустодлары;
- 19) рамкалар;
- 20) элекке пагинациясе;
- 21) мөһер һәм штамплар;
- 22) дефектлары;
- 23) күчерелгән вакыты;
- 24) күчерелгән урыны;
- 25) күчерүчесе;
- 26) коллофоны;
- 27) жыентык эчендә булса, башка әсәрләр һәм язмалар турында мәгълүмат;
- 28) кулъязма хужасының язмалары;
- 29) китапханәгә кайдан, кемнән, кайчан һәм кем тарафыннан алынуы;
- 30) басылып чыккан мәгълүмат булганда, кыскача библиографик белешмә.

Югарыда әйтелгән үзенчәлекләр (мәсәлән, тышлығы, рамкалары яки коллофоны) булмаган очракта аларның юклыгы тасвирда күрсәтелмәде.

Кулъязмаларның күпчелегенә хас булган кайбер гомуми күренешләрне тасвирламаларда кабатлап тору кирәксез дип табылды. Мәсәлән, поэманың монда тасвирланган текстлары, берсеннән (№33) башка, һәммәсе дә гарәби язулы шигъри әсәрләр шәкеленчә, бер кәгазь битендә икешәр баганалы итеп язылганнар. Һәр кулъязма нөсхәнең диарлек бит читләрендә төп текстка кагылышлы өстәмә (төшөп калган сүзләр һәм юллар яки хаталы сүзләргә төзәтмә)

язулар бар. Күпчелек нөсхэләрдә аларның күчерелгән урыннары күрсәтелмәсә дә, палеографик үзенчәлекләренә нигезләнеп, Идел-Урал буйларына нисбәтле татар кулъязмалары икәнлеге аңлашылып тора. Менә болар тасвирларда бирелмәде.

«Кыйссаи Йосыф» кулъязмалары кәгазьләренәң форматы һәм бер биттәге текст язылган мәйдан берничә төрле зурлыкта булган очракларда, андыйларының һәр варианты да жәяләр эчендә күрсәтелде.

Берничә битле фрагментлардагы текстларның башындагы һәм ахыргы юллары тасвирда бирелмәде. Ә дүрт биттән артыграк күләмне тәшкил иткән кулъязмалар тасвирында алар күрсәтелде. «Кыйссаи Йосыф» әсәренәң кулъязмалары белән эш иткәндә уңайлы булсын өчен тасвирланган күчермәләрдәге текстның башы һәм ахыры 1983 елгы басма китапта кайсы биткә туры килүләре искәртеелде. Әмма текст башы һәм ахыры арасында өзеклекләр, аермалар, үзенчәлекләр дә бар. Мәсәлән, беренче карашка тулы текстлы кебек тоелган, башы һәм ахыры булган, 21 нче номер белән тасвирланган, китапханәдә «486 т» шифры белән саклана торган кулъязма, беренчедән, ике аерым кулъязма тексттан берләштерелгән булса, икенчедән, текст эчендә дә житешмәгән битләре һәм төшеп калган өлешләре бар. Аерым бер кулъязманың башындагы һәм ахырындагы юллары 1983 елгы басманың фәләнәнчә битләренә туры килә дип язылган сүз күчереп бирелгән өземтәләренәң басмадагы текстка сүзгә-сүз тәңгәл килүен белдерми. Кулъязмалардан алынган текст башындагы һәм ахырындагы шигъри юллар үзләрендә язылганча ук (хаталы булса, шул хәлендә), үзгәртелмичә, хәзерге татар язуына транслитерация рәвешендә күчерелделәр.

Текстларның палеографик үзенчәлекләре буларак күрсәтелгән тәнвиннәр гарәп графикасында кайбер кушымчалардагы һәм сүз ахырларындагы хәрәфләрнең *-ан*, *-ән*, *-ин*, *-үн*, *-ун* рәвешендәге өстәмә тамгалар белән язылышын аңлата. Сүз уңаеннан әйтеп үтик, төрки тамырлы сүзләргә тәнвиннәр һәм хәрәкәләр кулланып язу – иҗат ителү вакыты борынгырак булган әсәр күчермәләренә хас күренеш. Бу электән килгән палеографик традиция «Кыйссаи Йосыф»ның кулъязма нөсхәләрендә еш очрый.

Кульязмаларның күчерелгән вакытлары үзләрендә булмаган очракта, тасвирламада филиграньдәге елларын күрсәттек. Ә филиграньнәре булмаган кульязмаларның вакыт нисбәте, язу һәм кәгазь төренә күрә, палеографик үзенчәлекләренә карап һәм эш тәҗрибә-безгә нигезләнеп (гасырның башы яки ахыры, беренче яки икенче чиреге рәвешләрендә) якынча билгеләнде.

Тасвирламалар китапта хронологик тәртип буенча урнаштырылды.

Китапханәдә элеккерәк елларда оештырылган «Кыйссаи Йосыф» кульязмаларының тематик һәм башка күргәзмәләр уңаеннан язылган, шулай ук китапханәнең Кульязмалар һәм сирәк китаплар бүлегә эшчәнлеген яктырткан мәкаләләрдә поэманың күчермәләре искә алынган очраklar турында тасвирларда библиографик белешмә бирелде.

Кульязма тасвирламалары янәшәсендә күчермә-факсимиле үрнәкләре урын алды.

Китап ахырында өстәмә белешмәләр өчен кульязмаларның тасвирламасында очраган исемнәр һәм географик атамалар күрсәткечләре, шулай ук күчерелү һәм китапханәгә алыну вакытлары күрсәткечләре бирелде.

**КУЛЪЯЗМАЛАР
ТАСВИРЛАМАСЫ**

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Ак төстөгө европа кәгазендө.

Күләме: 1 кәгаздөгө фрагмент. Иске кулъязма китап тышлыгы өчен ябыштырылып эшлэнгән аерым кәгазь битләренең берсе.

Сакланышы начар.

Форматы: 11 x 14,5.

Язу карасы – кара төстө.

Язу почеркы – бозык нәсех.

Төрки сүзләрне хәрәкәләр белән һәм «син» хәрәфенең астына өчәр нокта куеп язылган палеографик үзенчәлекләргә ия.

Күчерелгән вакыты – XVII гасыр ахыры.

Казан шәһәренең «Болгар» мәчетеннән китапханә хезмәткәрләре Ирек Һадиев һәм Раиф Мәрданов тарафыннан 1993 елның май аенда алынган.

Бу кулъязма турында мәгълүмат басылды:

1. Мәрданов Р. «Йосыф китабы»ның көен көйләп... // Китапханә хәбәрләре = Библиотечный вестник. – 1999. – № 1. – Б. 25–26.
2. Марданов Р. Драгоценные находки // Казань. – 1999. – № 5/6. – С. 82.
3. Мәрданов Р. Тарих битләрен актарганда... // Казан утлары. – 2002. – № 3. – Б. 126.
4. Марданов Р. Сбережения // Татарский мир = Татар дөнъясы. – 2005. – Январь (№23–24).

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Ак төстөгө европа кәгазендө.

Күләме: 1 кәгаздөгө фрагмент. Иске кулъязма китап тышлыгы өчен ябыштырылып эшлэнгән аерым кәгазь битләренең берсе. һәр битендө икешәр баганага бүлөп язылган текстның бер баганасы гына тулаем, икенчесенең берничәшәр хәрефе генә күренә.

Сакланышы начар.

Форматы: 8,5 x 15.

Язу карасы – кара төстө.

Язу почеркы – нәсех.

Текстта «син» хәрефенең астына өчәр нокта куеп, төрки сүзләрен хәрәкәләр белән һәм тәнвиннәр кулланып язылган палеографик үзенчәлекләргә ия. Мәсәлән, «кыйлс(ун)» рәвешендө. «Имди» сүзе «эмди» рәвешендө генә, ягъни сүз башындагы «йа» хәрефеннән башка язылган.

Күчерелгән вакыты – XVII гасыр ахыры.

Казан шәһәренең «Болгар» мәчетеннән китапханә хезмәткәрләре И.Һадиев һәм Р.Мәрданов тарафыннан 1993 елның май аенда алынган.

Бу кулъязма турында мәгълүмат басылды:

1. Мәрданов Р. «Йосыф китабы»ның көен көйләп... // Китапханә хәбәрләре = Библиотечный вестник. – 1999. – № 1. – Б. 25–26.

2. Марданов Р. Драгоценные находки // Казань. – 1999. – № 5/6. – С. 82.

3. Мәрданов Р. Тарих битләрен актарганда... // Казан утлары. – 2002. – № 3. – Б. 126.

4. Марданов Р. Сбережения // Татарский мир = Татар дөнъясы. – 2005. – Январь (№23–24).

زلیخا پند سنا انورک بولوبانورک
 یوسف قلبین بوالهام بولوبانورک
 خالو انکا لطفوا چمان قلنا
 خالو انک ساریوز دینا ورین قیچق سینه
 قره ام سن زلیخا صحنه نزل
 خالو انک بینه یوسف قیچق سینه
 سلامت شلومان یوسف کجی دی
 زلیخا اوران
 اردن انکا لطف
 قره لشفق تاش
 زلیخا پند سنا
 سپورار این
 بوالعلاء
 الا انک بینه
 تهریدو اوله
 ادی سینه
 او
 انکا لطفوا چمان قلنا
 خالو انک ساریوز دینا ورین قیچق سینه
 قره ام سن زلیخا صحنه نزل
 خالو انک بینه یوسف قیچق سینه
 سلامت شلومان یوسف کجی دی
 زلیخا اوران
 اردن انکا لطف
 قره لشفق تاش
 زلیخا پند سنا
 سپورار این
 بوالعلاء
 الا انک بینه
 تهریدو اوله
 ادی سینه
 او

«591 т» шифрлы кульязма. 1а кэгазь.

1401 т

قصهء يوسف

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Күлөмө: 1 кәгазьдөгө фрагмент.

Сакланышы уртача.

Ак төстөгө европа кәгазендө.

Форматы: 15 x 18,5.

Бер биттө текст язылган мөйдан: 11,3 (12) x 14 (15,5).

Язу карасы – саргылт-көрөн төстө.

Язу почеркы – татар төгълики.

Берничө сүздө хәрәкәләр һәм тәнвиннөр (мәсәлән, «с(ән)» рәвешендө).

Кәгазе бер урында тишелгән һәм язуы өлөшчө унган.

Күчерелгән вакыты – XVIII гасыр башы.

Татарстанның Арча районы Яңа Кишет авылында яшәүче Фәйрүзә Шәрәфиевадан 1996 елның августында китапханә хезмәткәре Айрат Заһидуллин тарафыннан алынган.

Бу кулъязма турында мөгълүмат басылды:

1. Мөрданов Р. Ун еллык археографик хезмәт // Китапханә хәбәрләре = Библиотечный вестник. – 2002. – № 1. – Б. 15.

2. Мөрданов Р. Тарих битләрен актарганда... // Казан утлары. – 2002. – № 3. – Б. 126.

خا طریف سیرت تندا
 عاتیل خلد را طهرین بایستما
 عاقل صبح تم فصیح قلیغیل ایله
 قره نلاری یوسفنه قیلدر قسینی
 تنظیم بر ایقالم سا انکال ایله
 اتا سیر یعقوب نبی حق حبیبی
 رب خلیل ابراهیم چیتقار ایله
 کل ریحانه و رشیدان بیچاره
 بود من لایق و درسه انکال ایله
 اوصافند تنکال مغا طلال ایله
 او کبر قصبه ایورک ظلال ایله
 یعقوب و وحید ایلوقند ایور ایله
 تا وینیز آتاسنه سور ایله
 دویم ایچا سیرت قیلدر تکاید

خا طریف سیرت تندا
 توفیق و رکیل حکمت تبا قلیغیل
 یوسف سیری ایلوا ایستما
 یوسف اوزر تنکال احوال کلدیکی
 مصر ایچا اولو ملکر اولدوغینی
 جهران ایچا قوبمش یوسف نبی
 ودهنی اسحاق نبی صیرن طهرینی
 بود سیرت حکمت تبا کچار ایله
 یوسف نبی احوال اچار ایله
 قصه لاری حکمت لاری کورده
 کتاب ایچا ایچا ایچا مکتور ایله
 سیرت یوسف تمام اون برینک ایله
 ایورک کن بر حجاب و کور
 دخیار کور طلال آی اون برینک

1401 T.

ТАТАРСТАН МИЛЛИ КИТАПХАНАС
 КУЛЬЗМАЛАР
 НӘН СИРӘК КИТАПЛАР БУЛГА
 НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА РТ
 ОТДЕЛ РУКОПИСЕЙ И РЕДКИХ КНИГ

«1401 т» шифрлы кульязма. 1а көгәзь.

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Саргылт төстөгө европа кәгазендә язылган. Филиграньнәре бар.

Күләме: 60 кәгаздә. Башы һәм ахыры юк.

Сакланышы уртача. Төбә калын жеп белән тегелгән.

Форматы: 16,8 x 20,5.

Бер биттә текст язылган мәйдан: 10,5 (11) x 16 (16,5).

Текстның башы (1а кәгаздә):

*Йосыф әйдүр: «Йа, кьәрдәшләр, бәңа кьилмаң,
Шәйтән сүзенә гәмраһ кылыб, аңа уймаң.*

Текстның ахыры (60б кәгаздә):

*Бәшир адлу кечек угълум сатмышиде,
Йитмеш йылдур хәсрәтен тартарым имди.*

Бу кулъязмадагы текстның башы әсәрнең 1983 елгы басмасының 71 битендөгә, ә ахыры 270 битендөгә текстка туры килә.

Кустодлары бар, тотрыклы.

Язу карасы – тексты сыек көрән, фасыл исемнәре кызыл төстә. 59б кәгазендә аерым юлы кызыл белән язылган.

Язу почеркы – татар тәгълики. Кайбер урыннарда сөлес һәм шикәстә язучылар элементлары бар.

Текстта, сирәк булса да, хәрәкәләр һәм тәнвиннәр куелган. Мәсәлән, 2а кәгаздә «койуд(ан)», «хатеренд(ән)», 51б кәгаздә «кәлс(үн)», «улс(ун)» рәвешендә.

Кулъязма юешләнү кичергән. Кайбер битләрендә (мәсәлән, 22–28, 38–39 кәгазьләрдә) язуының карасы коелып, тоныкланган. 37 нче кәгазе аеруча таушалган, читләре ертылган. 48б кәгаздә язылган берничә юл өстеннән кызыл кара белән сызылган.

Күчәрелү вакыты – кәгаздәгә су билгеләре 1751–1756 елларга карый.

Кулъязма соңгы хужаларына Башкортстанның Чишмә районындагы Сәйран авылында яшәгән Нәбиулла Сәйфуллиннан (1943 елда вафат) калган.

Уфа шәһәрәндә яшәүче милләтгәшебез Нурдидә Биктимерова 1996 елның 11 декабрендә китапханәгә бүлөк итеп биргән.

وبنی اسیر یوسف غلامی از آن دست
 یوسف از آن گاه مسلمانان را علم قیام
 مدد جلیل و معجزه لایق قیام
 کند و از آن بر موهبتی ایجاب کرد
 خالق جلیل من معفو رحمت اله
 که اهل آن جمله من معفو قیام
 در این دنیا
 قلاق و تب و تپان از آن در آن
 طولانی اندید بقرایه آن نورانی
 اول طبع و اول طبع ملک و غیر این
 آن یقین غنی از تفتش در آن
 طایفه ایچ اینی دولت اولی و امیر
 این را اینی انوار که در اولی و امیر
 را اینی اول طبع و تپان که اینی
 یوسف که در تپان و تپان که اینی
 که اینی یوسف که در تپان و تپان که اینی
 که اینی یوسف که در تپان و تپان که اینی

«1228 т» шифрлы кулъязма. 18а кәгазь.

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Ачык яшыкелт төстөгө рус кәгазендә. Филиграньнәре бар.

Күләме: 63 кәгаздә. Башы юк.

Сакланышы уртача. Башындагы һәм ахырыдагы битләре тегелгән жебеннән аерылган.

Форматы: 15,5 x 24.

Бер биттә текст язылган мәйдан: 9,5 x 14,5.

Текстның башы (1а кәгаздә):

*Ул угъланны кәм бәһайә сат(ун) алгыйл, –
Тәлим мал бәһайә сатгыйл имди.*

Текстның ахыры (63б кәгаздә):

*Бу китабны бу арада тәмам кылдым,
Вә нәгъәсна вә әййакәр кыйла имди.*

Бу кулъязмадагы текстның башы әсәрнең 1983 елгы басмасының 90 битендәге, ә ахыры 294 битендәге текстка туры килә.

Язу карасы – төп текстты көрән, фасыл исемнәре кызыл төстә.

Язу почеркы – бозыграк нәсех, берничә биттә татар тәгълики (мәсәлән, 1а, 1б, 24б, 59б кәгазьләр).

Текстта төрки сүзләрдә хәрәкәләр куеп һәм тәнвиннәр кулланып язу кебек палеографик үзенчәлекләр күзәтелә. Тәнвиннәр, мәсәлән, 1а кәгаздә «сат(ун)», 5а кәгаздә «бәнд(ән)», «сүз(ин)», 15б кәгаздә «алтунд(ан) улс(ун)» рәвешендә.

Кустодлары бар, тотрыклы.

Кулъязманың 2–3 һәм 9 нчы кәгазьләре реставрацияләнгән. 19б кәгазе дефектлы. 23а һәм 45б кәгазьләрдәге фасыл исемнәренәң язуы бозылган. Иң ахырыдагы 63 нче кәгазе таушалган, язуы начар укыла.

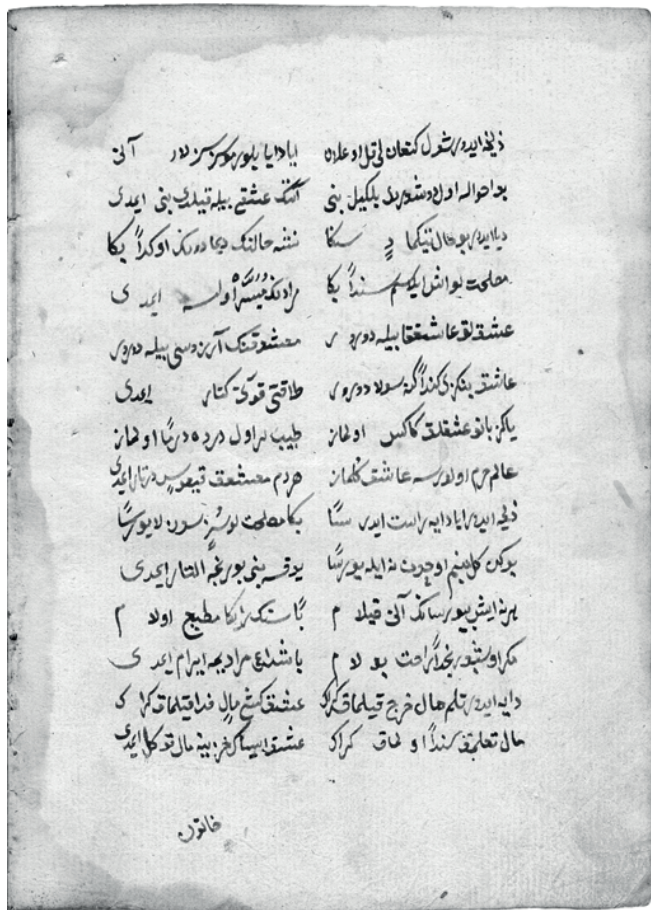
Филиграньдә еллары «1791» һәм «1795», коллофонда 179? – соңгы саны укылмый.

Күчерелгән урыны – Олут Кавал авылы.

Күчерүчесе – 25а кәгаздә «кәтәбәһе Сәедкол» диелгән, коллофондагы исем укылмый.

Коллофоны (636 кәгазьдә): «Буны йаздым... Бу китаб Йосыфның ... тарих мең дә йите йөз тукса[н] ... айында, йекерме бишенче көн-
 нөндө йазылды. Дүшәнбә көн иде. Бу китаб Олуг Кавалның Кот-
 лы...».

Китапханәгә 2008 елның декабрь аенда Казан шәһәрәндә сатып
 алынган.

«2069 т»
 шифрлы
 кулъязма.
 146 кәгазь.

1402 т

قصهء يوسف

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Күләме: 1 кәгаздәге фрагмент. Иске кулъязма китапка тышлык өчен ябыштырылып эшлэнгән аерым кәгазь битләренәң берсе.

Сакланышы начар.

Ак төстөгә рус кәгазендә.

Форматы: 14,5 x 19.

Бер биттә текст язылган мәйдан: 12,5 x 15,5.

Язу карасы – ачык көрән төстә.

Язу почеркы – татар тәгълики.

Кәгазе таушалган. Бит читендә язуы начар таныла.

Күчерелгән вакыты – XVIII гасыр ахыры.

Татарстанның Арча районы Яңа Кишет авылында яшәүче Фәйрүзә Шәрәфиевадан 1996 елның августында китапханә хезмәткәре А.Заһидуллин тарафыннан алынган.

Бу кулъязма турында мәгълүмат басылды:

1. Мәрданов Р. Ун еллык археографик хезмәт // Китапханә хәбәрләре = Библиотечный вестник. – 2002. – № 1. – Б. 15.

2. Мәрданов Р. Тарих битләрен актарганда... // Казан утлары. – 2002. – № 3. – Б. 126.

1763т

قصهء يوسف

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Саргылт төстөгө рус кәгазендә. Филиграньнәре бар.

Күләме: 52 кәгаздә. Башы һәм ахыры юк.

Тышлыгы – күн белән тышланган катыргы. Өстеннән зәңгәр төстөгө киндер тукума белән тышланган.

Сакланышы уртача. Башындагы һәм уртадагы аерым битләре тегелгән жебәннән аерылган.

Форматы: 17 (17,5) x 22.

Бер биттә текст язылган мөйдан: 10,5 (11) x 15,5.

Текстның башы (1а кәгаздә):

*Әүлийа вә әткыййа һөммәи динларә,
Жөмләсен дә Халикь разый улсун имди.
[Йа.] Мөхәммәд, бу дәшине Йосыф күрдә,
Ай-күн, бер улдуз сәждә кыйлды.*

Болардан беренче бәйт әсәрнең 1983 елгы басмасында юк, ә икенче бәйте 1983 ел басмасында 424 биттә.

Текстның ахыры (52а кәгаздә):

*Һәр каныксы сү деләсә сәфә вирде,
Мотабәгат кыйлмаклыга тәшириф күрдә.*

Бу кулъязмадагы текстның ахыры әсәрнең шул ук басмасындагы 224 биттөгә текстка туры килә.

Язу карасы – төп текстты һәм 44б кәгаздәгә фасыл исеме көрән, ә башка фасыл исемнәре кызыл төстә.

Язу почеркы – татар тәгълики.

Текстта төрки сүзләрдә хәрәкәләр һәм тәнвиннәр куелган урыннары бар. Тәнвиннәр, мәсәлән, 1а кәгаздә «бер(ин)-бер(ин)», 22б кәгаздә «Халикьд(ан)» һәм «гөнаһлар(ин)», 23а кәгаздә «сәбәд(ән)» рәвешендә. «Уау» хәрәфе өстенә өчәр нокта куелган.

Кустодлары бар, тотрыклы. Кайбер битләрдәгә кустодлар көрән (48б кәгаздә кызыл) төстөгә гади бизәк-кыса эченә алынган.

Кулъязманың 1 нче кәгазе урталай ертылган һәм жеп белән тегелгән. 1–2 кәгазьләренә төп яклары таушалган. Кайбер битләре

(мәсәлән, 46б–47а кәгазьләр) шәмәхә төстәге карага буялган. 11 нче кәгазе үтәли тишелеп ертылган. 38 нче кәгазьнең уртасы ертылган.

Филиграньдә елы «1801».

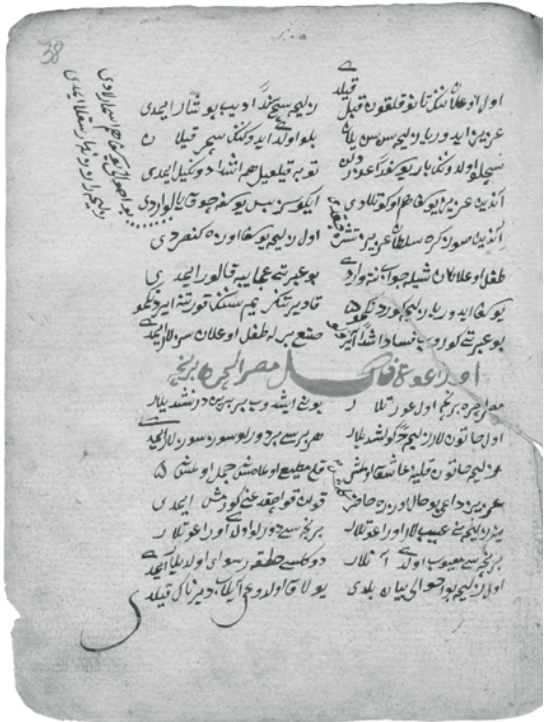
Күчерүчесе – Шәрифилла, дустаны Габделгалләм өчен.

Кульязманың 18а кәгазедә «Шәрифилла ли-әжли дустаны Габделгалләм дәйү беләсезләр» дигән юллар язылган.

Татарстанның Теләче районы Урта Мишә авылында яшәүче Гөлбикә Нәбиуллинадан 1996 елның августында китапханә хезмәткәре А.Заһидуллин тарафыннан алынган.

Бу кульязма турында мәгълүмат басылды:

1. Мәрданов Р. Ун еллык археографик хезмәт // Китапханә хәбәрләре = Библиотечный вестник. – 2002. – № 1. – Б. 15.
2. Мәрданов Р. Тарих битләрен актарганда... // Казан утлары. – 2002. – № 3. – Б. 126.

«1763 т» шифрлы
кульязма. 38а кәгазь.

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Яшькелт-зәңгәр төстәге рус кәгазендә. Филиграньнәре бар.

Күләме: кулъязма жыентыкның 146–896 кәгазьләрендә (барлыгы 76 кәгазьдә). Ахыры юк.

Сакланышы уртача. Төбә жеп белән тегелгән. 84–85 нче кәгазьләре жептән аерылган, башка берничә бите жебенә начар элгеп тора.

Форматы: 16,2 x 19,5.

Бер биттә текст язылган мәйдан: 11 x 16.

Текстның башы (146 кәгазьдә):

Әлхәмдү шөкер сипас ул Әхәдә,

Мөлкә би зөваль ул Самәдә.

Текстның ахыры (896 кәгазьдә):

Каил, самигъ бу мөзнийбә дога кыйлса,

Мөҗсиб доганы мөстәҗаб кылуи имди.

Бу кулъязмадагы текстның башы әсәрнең 1983 елгы басмасының 46 битендәге, ә ахыры 292 битендәге текстка туры килә.

Язу карасы – текст ачык һәм караңгы көрән, ә фасыл исемнәре кызыл төстә. Кайбер гадәти бәйт-юллар да (мәселән, 376 кәгазьдә) кызыл төстәге кара белән язылган.

Язу почеркы – татар тәҗлики.

Кустодлары бар, тотрыклы.

Текст 836 кәгазьдә көрән төстәге кара белән бер сызыклы, 84а–89б кәгазьләрдә кызыл төстәге икешәр сызыклы рамка-кысага алынган.

Кулъязманың битләре, бер кат сүтелгәннән соң, өстәмә кәгазьләр ябыштырып яңадан төпләнгән.

Текст «уау» хәрефе өстенә өчәр нокта куеп һәм тәнвиннәр кулланып язылган палеографик үзенчәлекләргә ия. Тәнвиннәр, мәселән, 15б кәгазьдә «хатеремд(ән)» һәм 69б кәгазьдә «хәл(ин)» рәвешендә.

Филиграньдә еллары «1803» һәм «1804».

Кулъязманың 1а–14а кәгазьләрендә Ислам дине нигезләре һәм намаз тәртипләренә багышланган текст язылган.

Казан шәһәрнең «Мәрҗани» мәчетеннән 1996 елның 26 мартында китапханә хезмәткәрләре Р.Мөрданов һәм И.Үәдиев тарафыннан алынган.

88
77 یردی

یوسف نبی نو و مللا در جمله دیر در	برجوش یره نهر العیوب دین اکل
مصر و ان نقل قلوبت آند و ارد	بر شترستان آند بنا قلدر ایسی
یوسف نبی آند بولد تمم دولته	اول شوره دولون اولدر و دولون
آنکا هرگز یوسف ادر کفر به عدت	اول شترستان ای امیر دیر لاری ایدی
ریان ایشده ب اول شوره عجب اودی	اول شتر ایو کر حکم آرد و لاوس
دستور دیر شتر بو شوره کر سیم دیدی	یوسف ایدر بن کما و سحر لاری
ریان آئی ایشده ب موهج اولدی	ولکن اول دیر تقدیر الیه قلدر
اول شوره کر مردان او شتر ایان اولدی	بعینه لاری بلیه روایت قلور ایدی
بعینه لاری دیر ریان تعلیم عرس سردس	یورده دند و در کما و لایق خلیفه کردی
اول آران کوی سوزمان بولدس	حقیقت فرعون آئی دیر لاری ایدی
بعینه لاری ایدر او غول معصیت قلدر	ایکی یولایز لهر ایو امک او لدم
اول داعی او غول فرعون لعین اولدی	معبیت او غول ولید آنکا دیر لاری ایدی
فصل وفات یوسف علیه السلام	
یوسف او شتر الحیفه کما اولدر	بر کون خالق آنکا اجل جعله قیلدر
یوسف آنکاب او علا لاری او مللا دی	ایمان شتر استقلال حیان یور ایدس
آنکاب فنکره لاری بید وفات اولدی	یوسف آنونما حسرتنه معصوم اولدر

«1121 т» шифрлы кульязма. 88а кәгазь.

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Ачык зәңгәр рус кәгазендә. Филиграньнәре бар.

Күләме: 10 кәгаздә. Арада 7а дип бит саны куелган өстәмә кәгазе бар. Башы һәм ахыры юк.

Сакланышы уртача.

Форматы: 16 x 21.

Бер биттә текст язылган мәйдан: 13 (13,5) x 17,5 (18).

Текстның башы (16 кәгаздә):

*Кызыл алтун тасы афтәб әленә вурде,
Күтәрүб(ән) ул мәжлесә илтүр имди.*

Текстның ахыры (96 кәгаздә):

*Һәйбәтендән дошманлар тетрәшерләр,
Васфын күрән жәмлә хәйран калур имди.*

Бу кулъязмадагы текстның башы әсәрнең 1983 елгы басмасының 174 битендәге, ә ахыры 207 битендәге текстка туры килә.

Кустодлары бар, тотрыклы.

Язу карасы – ачык көрән төстә.

Язу почеркы – татар тәгълики.

Текстның берничә урынында аерым сүзләрдә хәрәкәләр һәм тәнвиннәр куелган. Мәсәлән, 16 кәгаздә күтәрүб(ән).

Бит читләре тузган, язуы уңган.

Филиграньдәге елы «1814».

Кулъязманың 1а кәгазендә: «Ильяс, Тажетдин, Юныс, Мөхәррәм», «Габделвахид Габделкәрим угылы» һәм «Габдеррафигъ Габделвахид угылы» дигән кеше исемнәре язылган.

Уфа шәһәрндә Россия, Бәйсез Дәүләтләр Берлегенә Европа илләре мөселманнарының Үзәк диния нәзарәте мәчете чормасыннан 1998 елның март аенда китапханә хезмәткәре Р.Мәрданов тарафыннан алынган.

سینه ای در بر آید و در آن کالبد
 در میان آن کوز و موز و عد و قیلدی
 او کتلاوی سباحت نمک در میان
 همه قضا فیله او لدر بر میان
 اول ساقی نذر آن حاتم کلیدی
 ادب بر سلام و در حواست تکلر
 یونیز صیدت ساقیه اگر ام قیلدی
 این شیطان با او حسد قیلدی
 بی آنرا یوسف ساق حور صی
 یوسف یوسف ساقی را طاهر از قوش ایلی
 و یوسف را بر ساقیه جوانی و بر صی
 ساقی تعجیل ریانه کز و صی
 مکر ریانه کز این شیرین هم کلمی
 سقا تا بر عهد حاتم کلیدی
 ساقی و یوسف و در تنه ال قوش صی
 مکر ریانه کز یوسف یوسف صی

در میان اول او کتلاوی او کتلاوی
 بیت ییلدا او شیو کوز او کازوم ایدر
 کاتکلر یوسف و در قاضی میان
 همه قاضی و سباعت بیعاف و یلا ایلی
 در ندرت ای کوز در بی یوسف کلیدی
 او کتلاوی کز یوسف و در قاضی ایلی
 ایدر بر کتلاوی قضا کتلی فریدی
 از تنه عمل خطا سزای کوز ایلی
 مکر کتلی قوش کوز قوش فریدی
 یوسف او یوسف کتلی کتلاوی ایلی
 ریانه کز قوش تا قیله ای قوش فریدی
 در ندرت یوسف و در حال سباعت ایلی
 اولی سباعت سباعت امر قیلدی
 ریانه کز قوش تا قیله ای قوش ایلی
 در ندرت یوسف و در حال سباعت ایلی
 یوسف تا عمل تا قوش یوسف ایلی

«1400 т» шифрлы кульязма. 76 кәгазь.

1859 т

قصهء يوسف

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Саргылт төстөгө рус кәгазендә. Филиграньнәре бар.

Күләме: 73 кәгаздә. Башы һәм ахыры юк.

Сакланышы уртача. Жәп белән тегелгән төбеннән дәфтәрләре аерылган. Башындагы ике кәгазе жебеннән аерылган.

Форматы: 16,7 (17) x 21,4.

Бер биттә текст язылган мәйдан: 12 x 15,5 (16).

Текстның башы (1а кәгаздә):

*Мәшһүрдүр айәтдә ул Жәббардан,
Бер жәһүд вар иде, ады Бустан.*

Текстның ахыры (73б кәгаздә):

*Йосыф бер кол сәтун алды Бәшир атлу,
(Ошту сүзе дыңламага йаулакь датлу).*

Бу кулъязмадагы текстның башы әсәрнең 1983 елгы басмасының 424 битендәге, ә ахыры 270 битендәге текстка туры килә.

Язу карасы – төп тексты көрән, ә фасыл исемнәре кызыл төстә. Кайбер аерым юллар да (мәсәлән, 40а, 41а, 44б, 63а кәгазьләр) кызыл белән язылган.

Язу почеркы – татар тәгълики.

Текстта «уау» хәрефе өстенә өчәр нокта куелган, төрки сүзләрдә хәрәкәләр һәм тәнвиннәр куелган урыннары бар. Тәнвиннәр, мәсәлән, 2б кәгаздә «безд(ән)», 4б кәгаздә «шәфкьәт(ин)», 48б кәгаздә «гъилм(ин)», 73б кәгаздә «ожмахд(ан)» рәвешендә.

Кустодлары бар, тотрыклы.

Текст 1–2, 13а, 31б кәгазьләрдә кызыл төстөгә кара белән, ә 3–10 кәгазьләрдә сыек яшел төстөгә кара белән сызылган рамкага алынган.

Кулъязманың төбе юешләнү кичергән. 1 нче кәгазе бик таушалган. Пычрак һәм таплы битләре бар.

Филиграньдәге еллары «1813» һәм «1815».

Күчерүчесе – Габдулла ибне Дауд ибне Ишм[өхәммәд] ибне Динмө[хәммәд] ибне Бикмөхәммәд ибне Кодаш.

Кульязманың кайбер бит читләрендә төп тексттан соңрак карандаш белән язылган хаталы сүzlәр һәм гыйбарәләр, жыр юллары бар. Мәсәлән, 486 кәгазьдә:

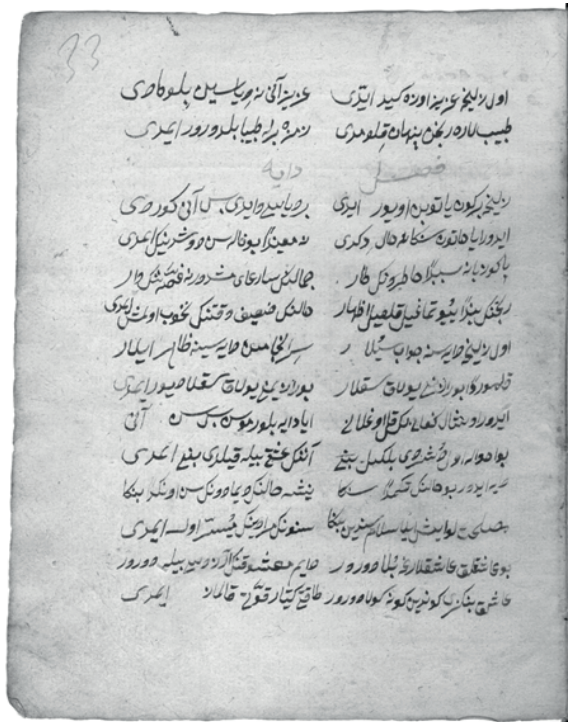
- 1) «Базарлардан алыб кайт ике битле (?) гөл...»;
- 2) «Өзелеб уйлар уйлаганда дөртле күнлем йугала».

576 кәгазьдә: «Миңнезакир Кәмәледдинев угылына чыкмыш».

Самара өлкәсенә Шонталы районы Динис авылы мәчетеннән 1997 елның 14 августында китапханә хезмәткәре Р.Мәрданов тарафыннан алынган.

Бу кульязма турында мәгълүмат басылды:

1. Мәрданов Р. Ун еллык археографик хезмәт // Китапханә хәбәрләре = Библиотечный вестник. – 2002. – № 1. – Б. 15.
2. Мәрданов Р. Тарих битләрен актарганда... // Казан утлары. – 2002. – № 3. – Б. 126.
3. Марданов Р. Сбережения // Татарский мир = Татар дөнъясы. – 2005. – Январь (№23–24).

«1859 т» шифрлы
кульязма. 33а кәгазь.

1774 т

قصهء يوسف

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Ак төстөгө рус көгазендө. Филиграньнөре бар.

Күлөмө: 56 көгазды. Арада 14а дип бит саны куелган өстөмө көгазе бар. Башы һәм ахыры юк.

Сакланышы уртача. Кайбер битлөре тегелгән жебеннөн аерылган.

Форматы: 16 x 21,4.

Бер биттө текст язылган мөйдан: 10 (10,5) x 15.

Текстның башы (1а көгазды):

*Къиссалардан, хикмәтлөрдән күрклүрөгө,
Усанмадан дыңламага датлуракы.*

Текстның ахыры (55б көгазды):

*[Нәкыль кылд]ы, Халикъга улды васлөт,
Әрхәм аңа рәхмәт нисар кылды имди.*

Бу кулъязмадагы текстның башы өсөрнең 1983 елгы басмасының 50 битендөгө, ә ахыры 288 битендөгө текстка туры килә.

Язу карасы – төп тексты һәм кайбер фасыл исемнөре (мәсәлән, 5б, 7б, 23а көгазды) көрән, фасыл исемнөре кызыл төстө.

Язу почеркы – бозык нөсех.

Кустодлары бар, тотрыклы.

Текст 11б–12а, 22а, 41 көгаздырды карандаш белән рамкага алынган. 12б–14а көгаздырды ике багана итеп язылган текстның юл ахырларында түгөрөк бизәк-рөсемнөр ясалган.

Кулъязманың 18а–48а көгаздырдырды гарәп саннары белән язылган пагинация сакланган (26–60 саннары).

Кулъязма төбө, ягыннан юешлөнгән булу сөбөплө, саргайган. Кайбер битлөре һәм аерым юллары пычрак һәм таплы. 1–4 көгаздырдырды түбөнге яртышар өлөшлөре юк, 5–6 һәм 19 көгаздырдырды урталы ертылган. 50–55 көгаздырдырды читлөре, аеруча таушалганга күрө, кисеп алынган.

Филиграньдөгө елы «1815».

Күчөрүчөсө – Габделжөббар Габделмөннаф угылы.

Кульязма хужасының язмалары (көрөн төстөгө кара белән):

16а кәгазьдә «Минем никахым жомга көн, жомгадин соң булды»;

17а кәгазьдә «Йосыф китабы Габделжәббарныкы, үзе язды»;

18а кәгазьдә «Минем үземнең «Йосыф китабы», йәнә «Раунакыль-ислам» китабы, йәнә «Сөбәте гажизин» китабы, йәнә «Фәзали шөһүр» китабы, йәнә «Әмалый» китабы, «Мокаддимәт» китабы, йәнә «Чупан» китабы, йәнә «Устуани» китабы, йәнә»;

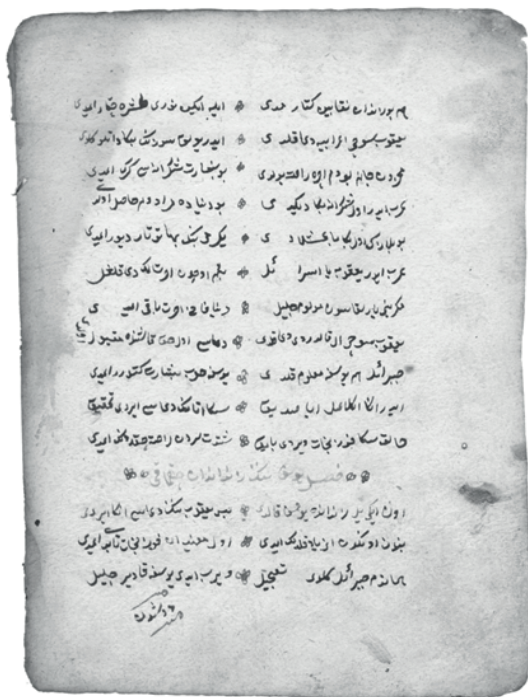
30б һәм 31б кәгазьләрдә карандаш белән хат башламнары язылган;

32а кәгазьдә шәмәхә төстөгө кара белән латин язуында «Гъәптрәхмәнәва Зарифа»;

36а кәгазьдә көрөн кара белән гарәп язуында «Ошбу китабны укыгучы Фатыйма»;

43б кәгазьдә карандаш белән «Ошбу китаб Габделжәббар бине Габделмәннаф угылы – йазгучы. Укыгучы – Габделжәббар кызы БибиФатыйма».

Уфа шөһәрәндә Россия, Бәйсез Дәүләтләр Берлегең Европа илләре мөселманнарының Үзәк диния нәзарәте мәчете чормасыннан 1998 елның март аенда китапханә хезмәткәре Р.Мәрданов тарафыннан алынган.

«1774 т» шифрлы
кульязма. 34б кәгазь.

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Зәңгәрсу-яшыкелт төстөгә рус кәгазендә. Филиграньнәре бар.

Күләме: 20 кәгазьдә. Башы һәм ахыры юк.

Сакланышы уртача. Төбә жеп белән тегелгән.

Форматы: 17 x 22.

Бер биттә текст язылган мәйдан: 12,5 x 15.

Текстның башы (1а кәгазьдә):

Ул дәмд[ә] шидтәтләр китде, райут улды,

Мисыр эчр[ә] Йосыф улу мәлик улды.

Текстның ахыры (20б кәгазьдә):

Әһле сәтер, кьәум, хәсьм кьәрдашләре,

Дүгәл ишә кадырдуз изем вари.

Бу кулъязмадагы текстның башы әсәрнең 1983 елгы басмасының 210 битендөгә, ә ахыры 274 битендөгә текстка туры килә.

Язу карасы – кара төстә.

Язу почеркы – гадәти татар төгълики.

Текстта төрки сүзләрдә хәрәкәләр (мәсәлән, 11б кәгазьнең соңгы юлы) һәм тәнвиннәр куелган урыннары бар. Тәнвиннәр, мәсәлән, 10а кәгазьдә «койуд(ан)», 15а кәгазьдә «сезд(ән) рәвешендә.

Кустодлары гади бизәк-рамка эченә алынган, тотрыклы.

Кулъязманың 1а кәгазендә язуы тоныкланган, начар укыла. Кулъязма элек юешләнү кичергән.

Филиграньдә елы «1821».

Китапханәгә 2008 елның декабрь аенда Казан шәһәрәндә сатып алынган.

عمل از م اوله ابا يابه آن کور دی ۵ کور دی کور دی او صیبت د شتر المیر
 تجانکم باشنه عقلی کلرک ایسا ایگلاسی دور ب کور شوقلی ایسا
 اول ایکس بر بک برین بولدر ایسا نارغن فرشته لار د اکلار المیدر
 انده نکر اولتور د لار بولار حلوات حالفو قیلد لار بک شکر منت ۵
 بسور لاشور لار حال احوال حسرة عرت اعلب اعلب یوسمن احوال صور لار المیدر
 ایا بسونون احوالندان بچ صور دی ابا یابن انجا برین برین ایدر المیدر
 اخلافت اول کور لای کور دی اولدی دار لای و نه هفتاد احتمال المیدر
 بیوسن و بر کور لار ندین تانلر اقرار وقت اولدی نیک حسرت برین بتقار
 وهالک ازمید و تر کور بتقار قوشتمقدن او صدن کسمان المیدر
 اول بر قند شکر یار لی ۵ بین بیج بر یا ک طون کسمان اول ریکنده
 اول بیوسنه سنی صور لار یول اعلنه انذار اکلای بیج بر کور لمان المیدر
 بیوسن ایدر المیدر سم تیر کور و اعلیل احوال لار یکا قوشهیل بیل اولعیل
 انلا ایل بیل تدبیر قیلور دور عیله ابا یابن تور قار کور و ارمان المیدر
 ایدر سن بر انکزدات یوقیلد ۴ آذن بر حسرتله محروم قالدیم
 تیر شکر یله ییغلا برین بک کور بولدم بک کور یغزار بار قیلور سکا المیدر

اندرن فکر صور لار

1030 т

قصهء يوسف

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Ак төстөгө европа кәгазендө. Филиграньнөре бар.

Күлөме: 2 кәгазьдөгө фрагмент.

Сакланышы начар.

Форматы: 16 x 22,5.

Бер биттө текст язылган мөйдан: 10 x 18.

Язу карасы – ачык көрөн.

Язу почеркы – татар тәгълики.

1 нче кәгазе ургалай ертылган, ә 2 нче кәгазьнең ярты (түбөнге) өлеше генә сакланган.

Күчерелгән вакыты – XIX гасыр башы.

Казан шәһәренең «Мәржани» мәчетеннөн 1996 елның 26 мартында китапханә хезмәткәрләре Р.Мөрданов һәм И.Һадиев тарафыннан алынган.

بوردان الیہ بن الیہ قیامیا ون آبروی بہ او شہید صرہ و در سہ ون
 کاؤلہ صحیح تو کثرت لای قیامیہ ون لہو اعلاذہ عبات قلمہ کرا الیہ
 یوم سفا بن مودعون لاری جملہ دیر دی رضوش برہ منہ العوجن اطرا آراوی
 او شالہ وان نقل قیامیہ آنزہ دوری بر شہرستان آنزہ ہنایتدی کون
 غا کتب سفا آنزہ بوردی تلیم نذات اول شہرہ فرزاوان اولوی غوس
 نہ صحیح بصرہ موی کفر بدعت اول شہرہ نفل کیمین امین دیر الیہ
 و دیرہ حاجبہ قورہ لال شہری جمیلدی اول شہرہ لاجن کرک کا آنزہ دلک
 آقا سیرینہ یعقوب بنیہ لادری یوم سفا الیہ موزہ کافر کرم کون
 کا دیر شایست فرشتہ لارہ او قیلدہ وسر سفا الیہ اللہ تعالیٰ
 یعقوب بنو کون آنزہ نور کون احوال موی او کلانلار دین و لیسما و کون کون
 جملہ قومون قانیہ خود دیر شتولک صفاتون صلالتن دلار لار الیہ
 یعقوب سوسہ سلام قیلدی حوالہ فرشتہ لار یعقوب جوتہ بیوی
 خالقنک بردستہ آورہ اجل الیہ انک او صبح نور تان و دیر الیہ
 فرشتہ لار کونری تمام الیہ دیلار حیرتینہ یلکود عنبرہ شاد دیلار
 کورالچہن عجب زینا بزا دیلار یعقوب آنکا کونکالار ایمان
 فرشتہ لار الیہ کونکون در الیہ سکان حقیقتہ بو متانت سفا لار سکان
 بو راستہ قوشما اوار الیہ سکان یا اسیر نکل ہوش مرتبانہ اچکال الیہ
 یعقوب سوسہ الیہ سفا الیہ آن بسم اللہ آجری سید اول قدس
 آزلوی تنزلان عن جانان قوش کیم او جراح تبا او جبار الیہ
 س آتہ چودی او جبار حدان بو دکتور کونکون سکان

«1030 т» шифрлы кулъязма. 1а кәгазь.

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Ачык яшькелт төстөгө рус кәгазендө. Филигране бар.

Күләме: 1 кәгазьдөгө фрагмент.

Сакланышы уртача.

Форматы: 16,8 x 21.

Бер биттө текст язылган мөйдан: 11 x 16,3.

Язу карасы – текст ачык көрән, фасыл исеме ачык кызыл төстө.

Язу почеркы – вак итеп язылган татар төгълики.

Һәр битендө ачык кызыл төстөгө кара белән ике баганалы рамка-кыса сызылган.

Күчерелгән вакыты – XIX гасыр башы.

Р.Мөрдановның китапханөгө бүлөк итеп биргән кулъязмалар һәм иске басма китаплар тупламасыннан. Татарстанның Әгерже районы Яңа Аккужа авылында яшәүче Лотфия Арслановадан 1990 елда алынган булган.

Бу кулъязма турында мөгълүмат басылды:

1. Мөрданов Р. Ун еллык археографик хезмәт // Китапханә хәбәрләре = Библиотечный вестник. – 2002. – № 1. – Б. 15.

2. Мөрданов Р. Тарих битләрен актарганда... // Казан утлары. – 2002. – № 3. – Б. 126.

1667 т

قصهء يوسف

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Күләме: 1 кәгаздәге фрагмент.

Сакланышы начар.

Яшькелт-зәңгәр төстәге рус кәгазендә. Филигране бар.

Форматы: 14 x 19.

Бер биттә текст язылган мәйдан: 11,5 x 15,5.

Язу карасы – көрән төстә.

Язу почеркы – татар тәгълики.

Кәгазьнең читләре тетелгән.

Күчерелгән вакыты – XIX гасыр башы.

Татарстан Милли китапханәсе һәм Казан дәүләт университетының берләштерелгән фәнни-археографик экспедициясе вакытында 2000 елның июль аенда Пермь өлкәсенә Барда районы Барда авылы музеедан алынган.

ТАРСТАН МИЛЛИ КИТАПХАНАСЫ
КУЛЬЯЗМАЛАР
КОМ СИРӨК КИТАПЛАР БУЛМА
НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА
ОТДЕЛ РУКОПИСЕЙ И РЕДКИХ КНИГ

7667

يوسف اسرايولك شفيق اولدولك
سماووه الدير باشق قياق اومان
بون قيب خالغدين رحمت اوهار
شكيدين تور قونش
او سماج و يروب سموخ ساسار آمارك
اي قانداشك او شيوالينش لر قيلور سمن
بايو حونل لر رحمت ندين اير اولور سمن
بولون اول و راليع معروف خليل
او راجه سداق و آخ خليل
آدن سونوه واح ايندور ودا
بنم او سون او غلوه ننه قربان قياغل
بچاق اسما غيل لال بار قياهار و
يعقوب كرز تنك لال سماج اوهار و
الاسو سوزين انلا سماج اشما امار
سماج و شين بدين سمن قون قونلا
سماج و شين بدين سمن قون قونلا
سماج و شين بدين سمن قون قونلا

«1667 т» шифрлы кульязма. 16 кәгазь.

1267 т

قصهء يوسف

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Күлөмө: 1 кәгаздөгө фрагмент.

Сакланышы начар.

Начар сыйфатлы саргылт төстөгө рус кәгазендө.

Форматы: 17,4 x 22.

Бер биттө текст язылган мөйдан: 14,5 x 18.

Язу карасы – ачык көрөн төстө.

Язу почеркы – нөсөх.

Кәгазе таушалган, бит читендөгө язулары уңган.

Күчерелгән вакыты – XIX гасыр башы.

Китапханөгө тупланган басма китапларның берсе эченнөн китапханө хезмөткөре Р.Мөрданов тарафыннан 2002 елда табып алынган.

1668 т

قصهء يوسف

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Күләме: 1 кәгаздөгә фрагмент.

Сакланышы яхшы.

Яшькелт-зәңгәр төстөгә рус кәгазендә. Филигране бар.

Форматы: 16,3 x 20.

Бер биттә текст язылган мәйдан: 10,5 x 15,5.

Язу карасы – караңгы көрән төстө.

Язу почеркы – татар тәгълики.

Күчерелгән вакыты – XIX гасыр башы.

Китапханәгә Тобольск шәһәре имамы Габделмәжит хәзрәт 2002 елда бүләк итеп биргән.

Бу кулъязма турында мәгълүмат басылды:

1. Мәрданов Р. Ун еллык археографик хезмәт // Китапханә хәбәрләре = Библиотечный вестник. – 2002. – № 1. – Б. 15.
2. Мәрданов Р. Тарих битләрен актарганда... // Казан утлары. – 2002. – № 3. – Б. 126.
3. Марданов Р. Сбережения // Татарский мир = Татар дөнъясы. – 2005. – Январь (№23–24).

1668 т.

ТАТАРСТАН ҖИЛДИ КИТАПХАНАСЫ
КУЛЬДЖАМАР
ҺӨМ СИРӨК КИТАПЛАР БҮЛГЕ
НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА РТ
ОТДЕЛ РУКОПИСЕЙ И РЕДКИХ КНИГ

سېلىم بىر يۈسۈپ لايىقلا
 قەدىملىك يۈسۈپ قانۇن كەلى
 اول شېرىن كۈچكە كىلىك نىت قەدى
 او قانۇن بىر يۈسۈپ لايىقلا
 او شىمال اوغۇلان لىزەن جىنو بارەدى
 او نىمە تىب لىشكە بىلا اطلەنە يىلار
 مەكە لىتى رايى يۈسۈپ او شى سىت لار
 تىجان اول لىشكە يۈسۈپ لايىقلا
 ان كەروب جەلە لار سىلە اولدى
 او نى كىلىك بىر جەلە سى اطلەنە
 كەوان كەدى اول اردام كە كەدى
 آنى كەرقامو لى خىلن قالە كە
 يۈسۈپ تىب مەن نەنە نەنە قىلىدى
 جەمەت كەم تەم تەم بىزەن لىشكە
 كەمەت كەمەت جەمەت بىزەن لىشكە
 اللە سەمەتە جەمەت كەمەت لىشكە
 ھەقىقەتە يۈسۈپ لايىقلا

بىر يۈسۈپ كىلىك تولى او بىر
 مەكە شى يۈسۈپ كەمەت لايىقلا
 ايكەسە يۈسۈپ كەمەت لايىقلا
 قەدىملىك يۈسۈپ لايىقلا
 مەكە تىب لىشكە بىر يۈسۈپ
 يۈسۈپ لايىقلا لىشكە بىر يۈسۈپ
 يۈسۈپ لايىقلا لىشكە بىر يۈسۈپ
 جەمەت كەمەت جەمەت لىشكە
 مەكە تىب لىشكە بىر يۈسۈپ
 لىشكە بىر يۈسۈپ لايىقلا
 لىشكە بىر يۈسۈپ لايىقلا
 لىشكە بىر يۈسۈپ لايىقلا
 لىشكە بىر يۈسۈپ لايىقلا

او جەمەت

«1668 т» шифрлы кульязма. 16 көгәз.

777 т

قصهء يوسف

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Ак төстөгө рус көгазендө.

Күлөмө: 1 көгазьдөгө фрагмент. Бер бит көгазьнең дүрттөн бер өлөшө зурлыгында.

Сакланышы начар. Көгазь читләре тетелгән.

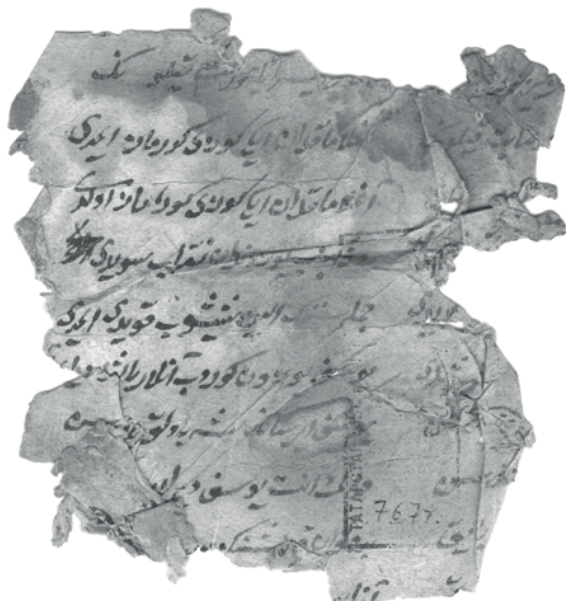
Форматы: 9 x 11.

Язу карасы – көрән төстө.

Язу почеркы – татар тэгълики.

Күчерелгән вакыты – XIX гасырның беренче чиреге.

Татарстан Милли китапханәсе һәм Казан дәүләт университетының берләштерелгән фәнни-археографик экспедициясе вакытында 1996 елның июль аенда Пенза өлкәсенең Кузнецк районы Татар Кынадысы авылында яшәүче Усман Габдеррәшитовтан алынган.

«777 т» шифрль
кулъазма. 1а көгазь.

Авторы – Қол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Зәңгәр төстөгә рус кәгазендә. Филиграньнәре бар.

Күләме: 34 кәгазьдә. Башы юк.

Тышлығының бер (арткы) өлеше сакланган. Ул иске кулъязма битләреннән ябыштырып эшләнгән һәм төбе күн белән төпләнгән булган. Тышлыкның кәгазьләре аерылган, читләре ашалып түгәрәкләнгән.

Сакланышы яхшы. Төбе жеп белән тегелгән. 1, 4–6 кәгазьләре жебеннән аерылган.

Форматы: 15,1 x 20,6.

Бер биттә текст язылган мөйдан: 9,5 x 14,5.

Текстның башы (1а кәгазьдә):

..... *ийде,*
Камулари гъәжсаибә калурлар имди.

Текстның ахыры (33а кәгазьдә):

Бу арада бу китабны тәмам кыйлдым,
Вә нәфәгъна вә әййакүм кыйла имди.

Бу кулъязмадагы текстның башы әсәрнең 1983 елгы басмасының 180 битендәге, ә ахыры 294 битендәге текстка туры килә.

Язу карасы – текст һәм фасыл исемнәре ачык көрән төстөгә кара белән язылганнар. Бер фасыл исеме (7б кәгазьдә) кызыл кара белән, ә бер фасыл исеме (31а кәгазьдә) зәңгәр кара белән язылган.

Язу почеркы – нәсех.

Тексттагы кайбер төрки сүзләрдә хәрәкәләр куелган һәм бик еш тәнвиннәр кулланып язылган. Мәсәлән, 1а кәгазьдә «тәңремд(ән)» һәм 17б кәгазьдә «дилд(ән)-күзд(ән)» рәвешендә.

Кустодлары бар, тотрыклы.

31а кәгазендә кызыл төстөгә кара белән рамка-кыса сызылган.

1а кәгазьнең уртасы ертылган, өске почмагы кыйгач рәвештә ертылып төшкән.

Филиграньдәге еллары «1805» һәм «1825».

اول شهر که در مدین ریان اولدی	بر پنج پلار شویله روایت قیلرک ایدرک
بر پنج لارید تلمیم یل عمر سوردی	یونیه ووندرو کما کافر لک کاینه کیردی
اول آرده موت سفچی افی کوردی	حقیقیت فرعون آن دیر لاری ایدرک
بر پنج پلار ریان اوغلا معصیت بولدی	ای کیردی بل مصره ملک بولدی
اول ملاغی نیک اوغلا فرعون اولدی	معصیت اوغلا ولید اکتا ویر ایدرک

یر سف اول شهر ایچره تلمیم یل کوردی	بر کون اکتا خالیق اجل معلوم قیلرک
یر سف اولدلاب اوغلا نلاریت او تو لاری	ایمان کاستقلا غمیل دیر ایدرک
آندان صغره نلیجه زفات اولدی	یر سف اکتا قاینورد بقمه اولدی
آندان صومک ایزوق کلسد الروماوی	اوغلا نلاریت باش شوبت یوز ایدرک
آندان صونکله یر سف کلدک نوبت	افزاد نل اکتا نل اولدی وقت
نتل قیلرک خالیق قیلرک وصلت	رحیم انکار حمت نثار قیلرک ایدرک
اول او اکتا اول جمله حیرت نوج قیلرک	تیمیر یزیت تمام قیلرک نماز قیلرک
اول صدیق نیکتابوت حاضر کدرک	بر خوشی بر آنی مدرفو قیلرک ایدرک
اول طرفه فرازان اولدی نخت	آومیه بر اییمه اولدی راحت
دکن مدوه او ایس شت	خالیق لاری اکتا ایچره ظالم لاری ایدرک
ملک ریان مثاله کشف سالدی	یر سف سفچی تابوتیه ویلا نوردی

«497 т» шифрлы кульязма. 31а көгәз.

Күчерүчесе – Габдулла бине Батыркәй, мулла Мостафаның улы өчен (исеме язылмаган).

Гади бизәкле рамкага алынган коллофондагы язуы: «Кәтәбәһе фәкыйрь әл-хәкыйрь би бизагъәт Габдулла бине мулла Батыркәй ли-әжли ибни мулла Мостафа».

Кульязманы Казан шәһәрәндә яшәүче шагыйрь Мөхәммәт Садри 1995 елның 5 маенда китапханәгә бүләк итеп биргән. Аның юллама хатында гамәлдәге татар графикасы белән түбәндәгеләр язылган.

Беренче кәгазьдә:

«Бисмиллаһир-рахмани-рахим.

Омск өлкәсе, Тәвриз районы Кип-Куллар авылының 82 яшьлек мәчет карты Юма Абдрашев бүләк иткән бик борыңгы китап үрнәге. Юма бабай аны «жиде бабамның кулдан-кулга, озыннан-озынга укый, саклап килгән китабы» диде. Юма бабай үзе «мин Күчә ханның жиденче буыны» диде.

Бу китапны ул миңа 1940 елның 15 июлендә тапшырды. Хәзер бу бабайга 135 яшь булып иде.

Мөхәммәт Садри.

5 май, 1995 ел. Казан».

Икенче кәгазьдә: «Бисмиллаһир-рахмани-рахим.

Килеп кергәч беләм сараена,

Тәңрем, сиңа ашты теләгем.

Шаһит булсын – китапханәбезгә

Минем дә бар икән бүләгем.

Хәр Кол Гали белән бергә яшәп,

Бергә типсен иде йөрәгем.

Изге бәйрәм көннәре мөбарәк булсын!

Мөхәммәт Садри.

5 май, 1995».

Бу кульязма турында мәгълүмат басылды:

1. Мәрданов Р. «Йосыф китабы»ның көен көйләп... // Китапханә хәбәрләре = Библиотечный вестник. – 1999. – № 1. – Б. 26.
2. Мәрданов Р. Драгоценные находки // Казань. – 1999. – № 5/6. – С. 82.
3. Мәрданов Р. Тарих битләрен актарганда... // Казан утлары. – 2002. – № 3. – Б. 126.

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Ачык яшыкелт төстөгө рус кәгазендә. Филиграньнәре бар.

Күләме: 69 кәгаздә. Башы һәм ахыры юк.

Сакланышы начар. Төбә жеп белән тегелгән. 1–7 нче кәгазьләре жебеннән аерылган.

Форматы: 17,2 x 21,3.

Бер биттә текст язылган мәйдан: 14 x 16,5 (17).

Текстның башы (1а кәгаздә):

Монлар әйдүр бу эше кыйлмаймуз...

Текстның ахыры (69а кәгаздә):

*Йосыф сәүчи кыссасен белүр ирсән,
Нитәлекен безә мәгълүм [кылгыл имди].*

Бу кулъязмадагы текстның башы әсәрнең 1983 елгы басмасының 96 битендәге, ә ахыры 426 битендәге текстка туры килә.

Язу карасы – текст һәм фасыл исемнәрендә ачык көрән төстә. Бары тик бер генә фасыл исеме (29б кәгаздә) кызыл кара белән язылган.

Язу почеркы – татар тәгълики.

Тексттагы кайбер төрки сүзләрдә хәрәкәләр куеп һәм тәнвиннәр кулланып язылган. Мәсәлән, 58а кәгаздә «хақд(ан)» һәм 61а кәгаздә «иленд(ән)» рәвешендә.

Кустодлары кәгазь битенең ике ягы өчен дә тотрыклы рәвештә бирелгән.

Кулъязма элек тулаем юешләнгән булуы сәбәпле, язулары уңган. Һәр битенең уртасыннан түбәнге өлешендәге язулары начар күренә. 11 нче кәгазьнең өске өлеше ертылган. 62–68 кәгазьләр бер-берсенә ябышканнар. 68б һәм 69 кәгазьләрдәге язулар бөтенләй күренми, укырлык түгел.

Филиграньдәге еллары «1825» һәм «1826».

Татарстан Милли китапханәсе һәм Казан дәүләт университетының берләштерелгән фәнни-археографик экспедициясе вакытында Пенза өлкәсенен Неверкино районы Биги авылында яшәүче Мөнирә Акчуринадан 1996 елның июль аенда алынган.

یوسف تمام غیبی قیلد غیبی
 حله کیم کونیک ایشاد کما اول غیبی
 یوسف ایوی اول سرور جالق
 فضل بر لاری قیلدی پادشاه لبق
 جلم بالی لار سلطان قیلدی و
 خیال اچون یوسف حشرلی و
 خالق سنی دمانلی قیس قیلدی
 اول بیضا بنور کون بر دعا قیلدی
 یوسف بی ال قالدی دی دعا قیلدی
 اول باقغدی ای اخیون اول قیلدی
 اول ایکی مع کورتلو خوش اییدی
 بر مع اول یوز کون یوشن اییدی
 یوسف اول بالی بر لاری ایشاد شوق
 بالی و داغ قلم ساقوده شوق
 اریغی پونب شوق شوق شوق
 یوسف دان الق حاجت دورا ایوی
 بنگا ذوقت روی قلم جبار خالق
 بالقدار سلطان باوا ایوی
 ولیکن کیم حاله حاجت و
 منغ اچون بر دعا قیلدی ایوی
 فضل بر لامکار اخیون اول قیلدی
 اول لاری سید ا صونه دورا منغ ایوی
 خالق آتق دعا مع قبول قیلدی
 ایکی لامع ذوقت ایلی مع اول قیلدی
 بر مع یوشن بنغ یوشن ایوی
 اول یوز کون سلطان نیک ایوی
 ایکی لامع آتق شوق شوق شوق
 یوسف ا و ملک تبا کور ایوی

«779 т» шифрлы кулъязма. 10а кәгазь.

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Кульязманың 1–47 кәгазьләре саргылт төстөгә һәм 48–78 кәгазьләре яшыкелт-зәңгәр төстөгә рус кәгазьләрендә. Ак кәгазьдә филиграньнәре юк, ә яшыкелт-зәңгәрәндә бар.

Күләме: 76 кәгазьдә. Башы һәм ахыры бар.

Тышлыгы – 1991–1995 еллар арасында катыргы һәм яшел дермантин белән тышланган.

Сакланышы уртача.

Форматы: 16 x 20,3.

Бер биттә текст язылган мәйдан: 1–3 кәгазьләрдә 11,5 (12) x 17; 4–76 нчы кәгазьләрдә 10 (10,5) x 14,5 (15).

Текстның башы (16 кәгазьдә):

Хәмде сәна, шөкер синас ул Әхәдә,

Мөлкәтенәң зәвалә йук ул Самәдә.

Текстның ахыры (76б кәгазьдә):

Бу арада бу китабны тәмам кыйлдум,

Вә нәфәгъна вә әййакүм кыйлар имди.

Бу кульязмадагы текстның башы әсәрнең 1983 елгы басмасының 46 битендәге, ә ахыры 294 битендәге текстка туры килә.

Язу карасы – ачык һәм караңгы көрән төстә. Фасыл исемнәре, 41б кәгазьдә әсәрнең төп текстында булмаган гарәп телендәге ике юллык Коръән сүзләре һәм 73б кәгазьдә шигъри юлның бер өлеше кызыл кара белән язылган.

Язу почеркы – 1б–3б кәгазьләрдә эре язулы татар төгълики; калган кәгазьләрдә тотрыксыз рәвештә өлешчә нәсех һәм күпчелеге татар төгълики белән язылган. Бер үк биттә текст берничә төр (төгъликъ, нәсех) белән язылган урыннары бар. Мәсәлән, 7б, 10а, 32б, 54б, 58б, 59а кәгазьләр.

Кайбер битләрдә (мәсәлән, 33а, 33б, 39б, 50б, 54а кәгазьләрдә) шигъри юлларның ахырларын тутырып язу өчен өстәмә билгеләр һәм сызыклар өстәп яки ахыргы хәрәфләре сузынкы итеп, бизәк-

اندان محمد تنگک او نزهت قالدی
 احمدوان الحمدہ سلیم قیلدی
 محمد ایوب و جیهون آبا بوستان
 اینا نوین بولور جو کون صلیحان
 اول جهود بو قولها صبی بولدی
 جهود آبی استدی بین تصویق تو
 ایدی اول بولدیا آدی حیرت آیدی
 بس ایچونچی بولدیا آدی کایا آیدی
 بشینچی بولدیا آدی قابس ایدی
 بدینچی بولدیا آدی عمود ایدی
 تو قسینچی بولدیا آدی شلوق ایدی
 اون برینچی بولدیا آدی فرج ایدی
 اندان یعقوب بو تنگک روشن بوردی
 اصدود که صوفی دان صدور اییدی
 بیک حضرت همانم حاتم کلدی
 بولدور و نذر آدین اعظم قدر اییدی
 ایدور ساسا بون سخا جمله نستان
 جهود لقدان بین ای بولوب دیور اییدی
 محمد بولدور و نذر آدین اعظم قیلدی
 فصیح ولدان صحیح ایمان کونسا اییدی
 هم ایکنچی بولدور و نذر آدی طریقا اییدی
 تو تنجی بولدیا آدی زالقار اییدی
 التوینچی بولدیا آدی ثابت اییدی
 سکنینچی بولدیا آدی محض اییدی
 هم اونونچی بولدیا آدی صابرا اییدی
 جمله کسے صحیح بیان قیلدی اییدی
 بس تاویلین صبا کایا اییدی
 سخا عشق رفیع کونونما اییدی

امیدوار کفر فرج تعجیل امر ایدری	هم دخی سن رحمتہ بولعلی مشتاق
مدام امید تو تار سسک جلم غلوم	حد و نده بو حاجتہ سسک معلوم
فضلیک سسک خاصین قیلقا	قالا ره سسک شش دور بنہ طغلام
خالق لاجلنا قیتین قبول قیلد	یوسف آنی بیش تو یخو و او
نواج قمت هم ملکات اودری ایلد	اولنا جلین یوسف قارشو بیلد
جسرت قلب خدا الغین بلومد	قیل باقون یوسف بودو ماد
حوجہ سینہ احوال غلام قیلد	کندو یا لغور ادا سسک یوسف
ایده ریغہ بارق قاشق او اقل اوغلا	چاغزوبن ایلی حوجہ در سسک
جمہ لادی یہ مدیقا استار ایلد	قائلده وین رو بن و و دی اول
جسدی یوقی مولد و اقل ایلی	او اقل بر جوانا طین ر ایلی
بسکور او زوبه یورون و قشوقا غلا	یورون و غلام یوسف قیلد
یار یوسف آنی کوروب اورا سوز	یوسف یوسف باقر فی کورد
سوکا بنی سیر او دره سیر ر ایلد	لکه کب آغلیون یوسف کورد
اوشبو حمتد بن چوک تور تو	یوسف ایوریا الیم نه قیلد
حد و نده فضلیک بر تور تو	بو فکرم دن تور لم غم نه قیلد
فضلیک بر بارق غمیل یار غم	بوئی آتیب آه قلب یاکرم

«486 т» шифрлы кульязма. 19а кәгазь.

ләбрәк һәм калынайтып язылган. Текстта тәнвиннәр куллану күзәтелә (мәсәлән, 69б кәгазьдә һ.б.).

Кульязманың 1б–3б кәгазьләре жыентыкның төп өлешеннән кәгазенең төре, язуы һәм текст мәйданының зурлыгы белән аерылып тора. Бу өч кәгазьнең юешләнгәннән калган эзләре дә башка кәгазьләрдә юк. Шулай ук бу кульязманың 3 нче һәм 4 нче кәгазьләре арасында, әсәрнең төп тексты белән чагыштырып караганда, 16 юллык өзеклек бар. Кульязманың, бигрәк тә башындагы өлешендә (мәсәлән, 4–7 кәгазьләрдә), таушалган кәгазь битләренең читләре өстәмә кәгазьләргә ябыштырылып XIX гасырда реставрацияләнгән. Язулары уңган һәм өстәмә кәгазь белән капланган урыннары яңартылып язылган. Китапны төпләп тышлаганда (1991–1995 елларда) бүтән битләре дә реставрацияләнгән. Югарыда саналган үзенчәлекләргә исәпкә алганда, кульязманың башындагы өч кәгазь төп өлешенә соңгырак дәвердә генә кушылган дигән нәтижәгә килдек. Әгәр ул өлешә XIX гасырда яисә XX гасыр башларында өстәлгән булса, кыйссаның жуелган юллары, һичшиксез, өстәп язылып иде.

Кустодлары бар, тотрыклы.

Кульязманың 1а, 7а, 78б кәгазьләрендә «Кильдиев Марат Виль улы» дигән штамп сугылган.

Филиграньдәге елы «1827».

Коллофоны «Тәммәт ә[л]-китаб би-гауни Аллаһ мәликел-ваһаб вә иләһи мәржәга вәл-мәзаб. Тәммәт төмам булды».

Китап хужаларының язмалары түбәндөгечә:

1) XIX гасырга караган язучулар (1а кәгазьдә): «Әүвәл алдым бер такта чәй, 1 сум 5 тиен... Әүвәл Әхмәд 18.. нче йылда, нуябер. Йәнә Әхмәд... Йәнә Сафиулла. Әүвәл алдым ун баш төлке тиресе – бәһасе булды кырык сум көмеш.

Ошбу китаб ийәсе

Йәшел чапан кийәсе.

Укыб сабагын белмәсә,

Күтенә күшәкә тийәсе».

کنند و زنی به صومغ پاره کرده ای
 خالق جلیدن صغرت رحمت اهورا
 کنه لاریون جلم سینه غمخوار قیلدی
 باقی تاریخ اینک پاره کچور ایله یی
 آنزان هنکره عملی ادرام یی عمت قیلدی
 اوان کو کومک کن جمله آنزه اهورا ایله یی

فصل فی زلیما ن اوده

تولاق و دوتب و یکنک لار اوتور بوردی
 طلوع آی تیک بلقون لاری آنک یوز
 اول طیموس ایله صی ملک مغرب ایلیه
 آنی شوی غنی ایش عرش این صوی
 صین ایزه آیه دولت اول ایش
 اول زلیمه آنک قزی اهورا عیش
 زلیمه اول ملک طیموس قزی
 یوسف صورتی و ونده کورمش
 نه کم دیمتوب اول سوز سوزار
 هم زلیمه آناسینه مثلیله ایله یی
 اول زلیمه برکوه یا قنیم اهورا
 سوزوب آنی یوسف عاشق اوی
 اول دن بی ملک ن اوده طیموس قزی
 اوجا ح ایزه صور العینه بکن اهورا
 یوز بیت ایزه اوج آرتوق ایزه حزینه
 دنیا ایزه اول ملک قیلش ایله یی
 مثلیله ایکن حاجه بئینو قیلو دایش
 بودا حوا لک اصلو سوز استکان ایزه یی
 یاستوق قی هم آناسینه تک صیدی ایش
 آنکلیوب هم حقیقت باه ایزه یی
 یوسف آنک اول یلو قنرا اکتیم ایزه یی
 یوسف اینک بلکه ای ایزه اوق سوزار
 یوسف صورتی و ونده کورمش
 آغلیون اویا یون کور ایله یی

بسی امانت

«486 т» шифрлы кульязма. 266 кәгазь.

2) М.Килдиев язугары.

1а кәгаздә: «Шедевр Золото-Ордынской культуры. Соч. Али о Йосифе Прекрасном из классики татарской литературы XIII в., список относится ко II пол. XIX в. Поволжье.

Кильдеевский список. Был найден Кильдеевым Маратом в Казанской соборной мечети имени Шигапа Марджани 14 августа в 1991 году. В настоящее время составляет ценность личного архива Кильдеева Марата Вил угълы. В случае его смерти или утери незамедлительно нашедшему передать эту книгу в отдел рукописей И.Я.Л.И. по улице Ленина г. Казани Ахметзянову Марселю Ибрагимовичу лично!

7а кәгаздә (гарәп хәрәфләре белән): «Ошбу китабның ийәсе Килдиев Маратдыр, һәза китаб Казандагы Шиһаб Мәржани җәмийгындән 14 нче августда 1991 нче сәнәдә табып алынмыш иде».

Кулъязманың 766–78 кәгазьләрендә татар телендә иман мәгънәсе һәм гарәп телендә намаз шартлары турындагы текстлар язылган.

Китапханәгә Казан шәһәрәндә яшәүче Марат Килдиевтән 1995 елның февраль аенда сатып алынган.

Бу кулъязма турында мәгълүмат басылды:

1. Мәрданов Р. «Йосыф китабы»ның көен көйләп... // Китапханә хәбәрләре = Библиотечный вестник. – 1999. – № 1. – Б. 26.

2. Мәрданов Р. Драгоценные находки // Казань. – 1999. – № 5/6. – С. 82.

3. Каталог выставки «Литературное наследие татарского народа». Из фондов Российской национальной библиотеки (г.Санкт-Петербург) и Национальной библиотеки Республики Татарстан (г.Казань), г.Казань, 30. 08 – 30. 09. 2001 г. – С. 14.

1782 т

قصهء يوسف

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

1–7 кәгазьләре ак төстөгә, 8–19 кәгазьләре зәңгәрсү ак төстөгә, 20–21 кәгазьләре зәңгәр төстөгә рус кәгазендә язылган. Филигрань-нәре бар.

Күләме: 21 кәгазьдә. Башы һәм ахыры юк.

Сакланышы уртача. Төбә жеп белән тегелгән. Яртысыннан күбрәк өлеше тегелгән жебеннән аерылган.

Форматы: 17 (17,4) x 21,6 (22; 22,4).

Бер биттә текст язылган мөйдан: 11,5 (12,5) x 15,5 (16).

Текстның башы (1а кәгазьдә):

Гич иксәксез утур өч мең ирәнләрә,

Барчасына мөкътәда булам имди.

Текстның ахыры (21б кәгазьдә):

Бу гәз мәдәд диләрмән сәндән нигә,

Бу угъланны бәңа мотигъ кыйлгыл имди.

Бу кулъязмадагы текстның башы әсәрнең 1983 елгы басмасының 48 битендәге, ә ахыры 148 битендәге текстка туры килә.

Язу карасы – караңгы һәм ачык көрән төстә.

Язу почеркы – татар тәгълики.

Текстта хәрәкәләр һәм тәнвиннәр күп кулланылган. Мәсәлән, 1а кәгазьдә берничә юл тулаем хәрәкәләр белән язылган, 3а кәгазьдә «дөш(ин)», 3б кәгазьдә «безд(ән)», 7а кәгазьдә «шәфәгъәт(ин)», 19 б кәгазьдә «үз(ин)», «хөрмәт(ин)» рәвешләрендәге тәнвиннәр белән язылган.

Кустодлары бар, тотрыклы.

15б кәгазе таушалган, 17–18 кәгазьләренең читләре ертылган.

Филиграньдәге елы «1829».

Татарстан Милли китапханәсе һәм Казан дәүләт университетының берләштерелгән фәнни-археографик экспедициясе вакытында Пермь өлкәсенең Барда районы Үдик (Елпачиха) авылында яшәүче Рәүфә Адутовадан 2001 елның июль аенда алынган.

صبر سوزن ز لاری قیلور	ذلیل	بو هفتانی درین بلا موم جلیل
صبر نزل صرا و حاصل اولور	ایندی	با صبر قیلور و صبر جمیل
دار و با اول قیومیه هر کون	بقار	بیشود اول سیرت تا سون بقار
اصوالیوم جمله سیدین بیلور	ایندی	یوسف بر خیر لاشور سوزن بر اولور

فصل

آشنا دی ملکا بن دوغز	ایندی	هر ایله اولو ملکا اوله ایلی
معینه تا دیلیج سوزار	ایندی	دختر علی ملکا بون بر دوغز کورد
دوشتم ایله کتخان وارور	ایندی	معینه ایلی بر کون بر دوغز کورد
کون حقیق کولان بره اینار ایلی		ماه قیومیه چور اسفایه رور این دوغز
قیومیخوار کون با قیامه حقدی		دو عار کون معینه کولان ایندی
با این ایتمک دیر دوغز	ایندی	هم کولان ایله وار شمر بیکونتی خودی
جمیع قیلیم صندرقه قویله	ایندی	آن سنو با بن آن دیر ار ایله
یا معینه نکا تا اول قیلعل	ایندی	بو ده شمع کمان لابیل کورد
سیریم بو دوغز کنه تعبیر	ایندی	معینه ایله اولور عیلم بو جاننده
دو شتکانه عیارک یورام	ایندی	ایک صفتال قیزل کتون قویعل بونده
دو شتکانه اول مقام اواری	ایندی	اکسین دونداج دوغز کورد و کتانی
بر شرفی نقل انکار	ایندی	حقیق اولور اوله ایلی

«1782 т» шифрлы кулъязма. На кагазь.

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Саргылт төстөгө рус кәгазендө. Филиграньнөре бар.

Күлөме: 72 кәгаздө. Башы һәм ахыры юк.

Сакланышы уртача. Төбө жеп белән тегелгән.

Форматы: 18 x 22.

Бер биттө текст язылган мөйдан: 11,5 x 15 (15,5).

Текстның башы (1а кәгаздө):

Тугар күн, тулан ай, унбер йылдыз,

Дөшүм эчрә сәждә кыйлды бәңа дүб-дүз.

Текстның ахыры (7б кәгаздө):

[Әгәр сән] хакъ рәсүл улур ирсән,

Рисаләт дөгъвасы кыйлур ирсән.

Бу кулъязмадагы текстның башы әсәрнең 1983 елгы басмасының 52 битендөгө, ә ахыры 426 битендөгө текстка туры килә.

Язу карасы – ачык һәм караңгы көрән.

Язу почеркы – нәсех.

Текст тәнвиннәр кулланылып язылган. Мәсәлән, 58а кәгаздө «кьәрдөшләр(ин)», «алдукълар(ин)», «салдукълар(ин)» рәвешендө.

Кустодлары бар, тотрыклы.

Кәгазь битләрендө юешләнүдән калган таплар бар.

Филиграньдөгө еллары «1831» һәм «1832».

Татарстан Милли китапханәсе һәм Казан дөүләт университетының берләштерелгән фәнни-археографик экспедициясе вакытында 2006 елның июль аенда Чуашстан Республикасының Комсомол районы Урмай авылында яшәүче Илшат Фөтхуллиннан алынган.

Бу кулъязма турында мөгълүмат басылды:

1. Гобәйдуллин Л. Тарихыбыз эзләрәннән // Китапханә хәбәрләре = Библиотечный вестник. – 2006. – № 2. – Б. 27–29.

اول بلان وک داییش بر بیلک کم	یهود اید و کتی بر کور
بیلان وکی پیخودایا و پرور ایدک	قمار نیب سگند اوجون سغلا یا کم
کندر و ننگ قولینه اورا قودیدک	یهودا آدی کورقا سرچ دیدک
کروا بنایا قوننه کیرور ایدک	راؤیل استاب یهودا ان آلودی
روایل آدی قوننه اورا قودیدک	ایبا یا بن راؤیل صنو و پرورک
کیر و ابا یا بن قوننه کلور ایدک	بو بنیله و آند اذغی سلو حدک
ایبا یا بن قوننه کیر و سلو ک	قصه دور تر دیشلاری جمله آدی
ایبا یا بن قوننه کیرور ایدک	کیمشک قولنه انکلا نجادک

فصل یوسف عم و دیشلار اوندان

بر حکم سرای کيساک بنا قیسون	یوسف بیوزس بنا رحمان کلین
چ کيساک قرق آرشون قیسون ایدک	اول سرای اور و لوق قرق آرشون اولس
چ بر اسم نلار چای اوغلانلار و ن	بر اسنلار آندا یعقوب صورتی
چ جمله سنی آندا حکتوب قیلور لار ایدک	چ یوسف بو نلار نه قیلور و نغنی
چ طونین بیوب قیوب نساله و قیلار	آدا یو یا آتا سندا آلد و قلا ی
چ جمله سنی اول دو ارا بر ایلر ایدک	اوله و رک حقیقت تصد قلد و قیلار
چ قولور حقیقت یلا نچی تیپ نساله و قیلار	قیودا حقایق مغم کلد و قلا ی

«2068 т» шифрлы кулъязма. 58а кәгазь.

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Саргылт төстөгө рус кәгазендә. Филиграньнәре бар.

Күләмө: 7 кәгазьдә. Башы һәм ахыры юк.

Сакланышы уртача.

Форматы: 17 x 21,5.

Бер биттә текст язылган мәйдан: 10 (10,5) x 16.

Текстның башы (1а кәгазьдә):

*Йосыф әйде: «Ходавәндә гафур-рахман,
Котулмага булмадум һәргиз дәрман».*

Текстның ахыры (7б кәгазьдә):

*Үзүңез аңа эш кыйлмыш такәте так,
Сәнең йөзүңез күрмәгә йаулак моштак.*

Бу кулъязмадагы текстның башы әсәрнең 1983 елгы басмасының 168 битендөгә, ә ахыры 190 битендөгә текстка туры килә.

Язу карасы – текст ачык көрән, ә фасыл исеме кызыл төстә.

Язу почеркы – төгъликъ.

Текстта «уау» хәрефе өстендә өчәр нокта куеп һәм тәнвиннәр кулланып язылган. Мәсәлән, 2б кәгазьдә «тануклык(ин)» рәвешендә.

Кустодлары бар, тотрыклы.

Кәгазь битләренең читләре таушалган.

Филиграньдә елы «1833».

Татарстан Милли китапханәсе һәм Казан дәүләт университетының берләштерелгән фәнни-археографик экспедициясе вакытында 1996 елның июль аенда Пенза өлкәсенең Каменка районы Теләтен авылында яшәүче Рәхимә Раковадан алынган.

یوسفان ریانه کید قیلدی	منکر ریانه تپوسنه مخاف کلدی
بیوس سنانکن آنی خجوس قیلدیم	ایدور بر بوم بر قل او غلان عاصی اولد
جمله مالیم بهکسینه فیده قیلدوم	آن انخر بیله سستون آلدوم
بی و خادور هر کید وفا قیلدیم	اوب سره لیکن اول او غلانان تیلدیم
اگر مطلع اولان ایر سس اول اولد	امر قیلدیم ن لیمه به منکر ریانه
دستور ویردیم آن خجوس قیلدیم	سیراه و اول او غلان سچیلدیم
خجار اولوب هر ندوق کاخ قیلدیم	بمسیر ن لیمه اولشالدم کید و لیدی
جمال کونار و ن لندانه ایلتدیم	یوسفی اول صندق ایچره ملول قیلدیم
من لیمه بو شوبن کید قیلدیم	قنقلق بواج اولان جریلدی
اول ندوق قدارن یوسفی بختار اولد	یوسف لیمه سیر تمام سچ سندان اولد
آق آطلان شان لمار هم و نشان اولد	باغ بو غاقون شیشدی ووب اولان
تیز بختاروم حق قورقنه دیو اولد	هونر سینه نداد ملار بیله ویردی
عزیز و نک جهانیه آلدیم منک شای	ادکان منکر او گوش کل کل بر توج کوندا
سلطانت منکی بیله خجاول اولد	قوراشی و ار ایدی منکر ریانه
یوسفی بختار من اول ن لندان	قورتلاری ن لندان اعلایین منکر ریانه
او کورت لاپ حق سلما مین تیکوش	چبر ایلی وروب ایدی منکر ریانه
هر اول بیخون و مسفونگ آفرینتسا	هر آق بیخون چبر ایلی وروب کلدی

کوندردی

«778 т» шифрлы кулгызма. 4а кәгазь.

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Саргылт төстөгө рус кәгазендә.

Күләме: 1 кәгазьдөгө фрагмент. Бер бит кәгазьнең дүрттән бер өлешә (өскә ягы) зурлыгында.

Сакланышы уртача.

Форматы: 7,5 x 17,5.

Язу карасы – көрән төстә.

Язу почеркы – татар тәгълики.

Күчерелгән вакыты – XIX гасырның икенче чиреге.

Татарстанның Апас районы Кече Кайбыч авылында 1992 елда китапханә хезмәткәре Илгиз Галләмов тарафыннан табылган.

Бу кулъязма турында мәгълүмат басылды:

1. Мәрданов Р. Ун еллык археографик хезмәт // Китапханә хәбәрләре = Библиотечный вестник. – 2002. – № 1. – Б. 15.

2. Мәрданов Р. Тарих битләрен актарганда... // Казан утлары. – 2002. – № 3. – Б. 126.

Анас җәмәт
 Кандык алымы
 1992.

1. Өзгөчө 2. Өзгөчө 3. Өзгөчө 4. Өзгөчө 5. Өзгөчө	1. Өзгөчө 2. Өзгөчө 3. Өзгөчө 4. Өзгөчө 5. Өзгөчө
---	---

«342 т» шифрлы кулъязма. 1а кәгазь.

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Ак төстөгө рус кәгазендө.

Күлөмө: 8 кәгазьдө. Башы һәм ахыры юк.

Сакланышы ургача.

Форматы: 17,5 x 22,3.

Бер биттө текст язылган мөйдан: 12 x 17.

Текстның башы (1а кәгазьдө):

*Анлар әйдер: «Йа, баба, чук алар адук,
Унуламеz ул ара дил чук истәдек».*

Текстның ахыры (8б кәгазьдө):

*Андан соңра Йосыф хәкме улды фәрман,
Олуз мәнсаб бирде...
Һич кемсәнә чыкмаз улды тәдбирендин,
Малик...*

Бу кулъязмадагы текстның башы әсәрнең 1983 елгы басмасының 82 битендөгә, ә ахыры 108 битендөгә текстка туры килә.

Язу карасы – текст һәм фасыл башлары бер төрле үк – ачык көрән төстә.

Язу почеркы – тотрыксыз татар тәгълики.

Кустодлар бар, тотрыклы.

7 һәм 8 нче кәгазьләре шактый таушалган. 7а һәм 8б кәгазьләрдә язулары начар күренә.

Күчерелгән вакыты – XIX гасырның икенче чиреге.

Татарстан Милли китапханәсе һәм Казан дәүләт университетының берләштерелгән фәнни-археографик экспедициясе вакытында 1995 елның июль аенда Башкортстанның Тәтешле районы Аксәет авылында яшәүче Тимергаян Әхмәтовтан алынган.

در کورس بنام بیلم ایلدیلار
 اولدور رهن یوشم قور قور قور
 حاله دغر زایر اکی ایدر اکی بیلدر
 انلار ساتار اول جماعت اولور اولور
 یوسف ایلمد سیر بنی ساتار اولور
 فطنتی روح بندن کمان توکله مو سیر
 بنی ساتار کافر قلم ایلم یاس
 عربت ادرن یوسف یاقان یاس
 انلار ایلدیر بن سوزنی زینهار لاری
 اسرار ایل بر دیشور ارمور سوزلار
 بسین یوسف یوسف اولدور کور تلادری
 قور انشار کمان باطل اینته دگر کور دور
 یلکر بودور اولدور کور ایل ساقلمانی
 اسرار ایل دین کور سیر ایلر اولماقی
 مالک ایدر بو قور سیر بیان ایلکن
 ستم شیخ قلدر بنیشت قاجر کور سوزیلکن
 کلک ایله کمان تامن ساتار اولدور
 دور ادر ایه اولما سوز باور اولور

ماله ایلمه
 ماله ایلمه

«589 т» шифрлы кулъязма. 36 кәгазь.

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Аксыл һәм өлешчә ачык яшыкелт төстөгә рус кәгазендә.

Күләме: 32 кәгазьдә. Башы һәм ахыры юк.

Сакланышы уртача. Төбе калын жеп белән тегелгән. Ахыргы кәгазе жебеннән аерылган.

Форматы: 17 x 21,5.

Бер биттә текст язылган мәйдан: 12 x 16.

Текстның башы (1а кәгазьдә):

*Равилләрдән бу ривайәт илә имеш,
Корга бине Талут аңа дирләр имеш.*

Текстның ахыры (31б кәгазьдә):

*Бикенде кәндү үзенә вазир кылды,
Һәмәндәм мөэмин-мөхлис улур имди.*

Бу кулъязмадагы текстның башы әсәрнең 1983 елгы басмасының 124 битендөгә, ә ахыры 208 битендөгә текстка туры килә.

Язу карасы – ачык көрән төстә.

Язу почеркы – татар тәгълики.

Кустодлары бар, тотрыклы.

Кулъязма юешләнү кичергән. 1–3 кәгазьләрнең уң як аскы почмаклары тетелгән (ертык). Битләре пычрак һәм текстка бөйләнешсез язулар белән чуарланган.

Күчерелгән вакыты – XIX гасырның икенче чиреге.

Кулъязманың 25а кәгазендә «Ошбу китаб мин мулла Габделкәрим угылы Шәрәфеддин» һәм 29 б кәгазьдә «Ошбу хат йазгучы мин мулла Шәрәфетдин торур. Габдрахман угылы торур» дигән язулар бар.

Татарстан Милли китапханәсе һәм Казан дәүләт университетының берләштерелгән фәнни-археографик экспедициясе вакытында 1993 елның июль аенда Пенза өлкәсенең Городище районы Югары Әләзән авылында яшәүче Дәүләтша Мекаевтан алынган.

1568 т

قصهء يوسف

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Ак төстөгө рус көгазендө.

Күләме: Бер көгазь битенөң чирек өлөшө зурлыгындагы фрагмент. Ягъни, тулы биттө икешөр багана итеп язылган текстның бер баганасы тарафы.

Сакланышы начар.

Форматы: 8 x 11,5.

Язу карасы – кара төстө.

Язу почеркы – татар тәгълики.

Күчерелгән вакыты – XIX гасырның беренче яртысы.

Татарстан Милли китапханәсе һәм Казан дәүләт университетының берләштерелгән фәнни-археографик экспедициясе вакытында 2000 елның июль аенда Пермь өлкәсе Барда районының Барда авылы мәчетеннән алынган.

1568 т.
 КУЛЬЯЗМАЛАР
 КИТАПЛАР БУЛЕГЕ
 ЦЕНТРАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА РТ
 УЛ. ТАУАЗАД 10
 460000 КАЗАНЬ

زنگ نورى سرای روستا و قدس
 مانو صم بچو دا اوب دوشار ایدى
 قلع کتب دوشتر و کتب مجمله شدى
 قمولارى يلو اروب سوزالار ایدى
 تلم بیلوی — تلمه قغوشا سیم
 صفتیح و یهال کون دویدى ایدى
 سرلار آنه بنیم او جهون هساتون انکن
 پنج بهماه لاسالار و یرون ایدى
 ایروزلار مون قجاق آتور تیکه کش
 حمزیز کبک شاپلاره لایق ایدى
 بو او عملانن کم ساتون آتور ویرلار
 منزلار برن برن آتور ایدى
 ... یی ییختو کوردو کلو یوردو
 ایدى

«1568 т» шифрлы кульязма. 1а кәгазь.

2067 т

قصهء يوسف

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Саргылт төстөгө рус кәгазендө.

Күлөме: 1 кәгазьдөгө фрагмент.

Сакланышы уртача.

Форматы: 17,5 x 22.

Бер биттө текст язылган мөйдан: 14 x 17 (17,5).

Язу карасы – текст һәм фасыл исеме ачык көрөн төстө.

Язу почеркы – бозык нәсех.

Бит читләре таушалган, кәгазе таплы.

Күчерелгән вакыты – XIX гасырның беренче яртысы.

Татарстан Милли китапханәсе һәм Казан дәүләт университетының берләштерелгән фәнни-археографик экспедициясе вакытында 2005 елның июль аенда Мари Эль Республикасы Бөрәнҗе районының Хәсән авылында яшәүче Саимә Идиятовадан.

وار غیل قرداشلار بنگا بیلده اولدی
سرنج او چون قایردی ماخلر شاد اولدی
ابن یایب قرداشلار یینه کلدی
ابن یایب شاد اولدی کلدی آتلار بلدی
سین هرگز شاد سوز اولان ایدر کند
دشمنک آجیب قلم ایدر کند
ابن یایب آتلار ببول ویردی
اولدم بزدالی بنگا کلدی
نقاب ایله او زنونک بیوز او زتلوا
دلی فصیح سوز آتلار یولا داندوا
بسی سزه قوشور برنج اول کاتردی
تو کیره حلالیه هم جیر شاد اولدی
یهوده ایدر سزای بزرگ سزا
قد سزین بلب سگدا او چون سگلا اولدی
یهوده ایدی تادی سرچو ویردی
را ایل تلاب یهوان انوما و قند
ابن یایب سز اوله صنو ویردی
بو عجب ورائه دانم هم ایدر دی
قند قور قرداشلاری بیله ایدر
هرج کسکند اولدی انکلا شمد

مسیو قلدان غمز و القدان ایدر کند
براحتن هر همی ایدر ایسی
چله سینه ماکلی اول کوروشتی
نه مصلدان غمزمان اول کدن دیر لار
یوسفی قدرت بیالی کولمان ایدر کند
بهر کون یغلاق شاد سمن دیر لار ایدر
بن سسز لادن آیر خجاق قالد ایدر
بنم ایله عسریه سوز لار ایدر
عریب دوست اوزی هم مروت
کله ایشتیجرا ستم اوزی ایسی
بر بلان توه اول بنگا شکل دی
قایعوم غصم سوز ایدی کوروشتی
اول بلان و کله ایشتی بزر بلان لدم
بلان و کله ییله دا ایدر ویردی ایسی
کند من نونک قند لسا وراقه ییدی
ابن یایب قولنه اهر کیور و رایمی
سز اول ایدی قولنه او اقه ییدی
کیور ابن یایب قولنه کوروشتی
قامدلار قند لونه کیور یاقندی
ابن یایب قولنه کیور ایسی
کلا قرداشلارین اولنه اکان سوز لار

ایسی
م
لوا

فصل دسفی کلا قرداشلارین اولنه اکان سوز لار

ТАТАРСТАН МИЛЛИ КИТАПХАНАСЫ
КУЛЬГЪЗМАЛАР
НОМ СИФЪХ КИТАПЛАР БУЛЕГЕ
НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА РТ
ОТДЕЛ РУКОПИСЕЙ И РЕДКИХ КНИГ

2067т

ایسی

«2067 т» шифрлы кульязма. 1а көгәзь.

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Саргылт төстөгө рус кәгазендә. Филиграньнәре бар.

Күләме: кульязма жыентыкның 1–58 кәгазьләрендә. Башы юк.

Сакланышы уртача. Төбә жеп белән тегелгән.

Форматы: 17 x 22.

Бер биттә текст язылган мәйдан: 11,5 x 15.

Текстның башы (1а кәгазьдә):

*Дәрмәндәләр дәстгире Мәлик-Рахман,
Фазле ...*

Текстның ахыры (58б кәгазьдә):

*Аны дәхи ушал йирдә дәфен кыйлды,
Зийәрәтә бу көн анда варырлар имди.*

Бу кульязмадагы текстның башы әсәрнең 1983 елгы басмасының 76 битендәгә, ә ахыры 290 битендәгә текстка туры килә.

Язу карасы – төп текстты караңгы көрән, фасыл исемнәре кызыл төстә. Шулай ук кайбер фасылларның бәйтләре (мәсәлән, 17а, 58а кәгазьләр) һәм аерым юллары (мәсәлән, 19б кәгазь) кызыл кара белән язылган.

Язу почеркы – гади татар тәгълики.

Кустодлары бар, тотрыклы.

Кульязманың элек юешләнгәннән калган таплары бар. 1 нче кәгазенең өчтән бер өлеше ертылган.

Күчерелгән вакыты – 1841 ел.

Күчерелгән урыны – Нижний [Новгород] шәһәре.

Күчүрүчесе – Юныс бине Фәхретдин бине Байтимер бине Биктимер.

Коллофоны «Кадь вәкъәга әл-фирагъ мин күтүби һәзиһин-һәс-хәти әш-шәрифәти әл-мүсәммә Йосыф гамъ фи вакъти дүшәнбә фид-дәха. Кятибәһе вә маликәһе Йуныс бине Фәхретдин бине Байтимер бине Биктимер бине фәлан бине фәлан. Моны йазганда кыш иде, каләмем камыш. Гаепләмәгез сез муллалар, каләмем камыш иде. Шәһре Нижнида 1841 нче йылда».

ایدور بوکرم سو بکنی قیلغیل لایم ^{بتم} سون قدر تم کورسل ایدری
 یوسفی صدیق اهل سیرت برجه ^{ایرته} قیومیداننه حقیقا دیدی
 بو نوم کور کور بی لوم کورنک دیدی ^{اچلقدان} کورن یون بین دور ایدری
 اولوکی ظاهر و علام خاض کلدی ^{یوسفنک} چیرالنه منظر سل لدی
 بیله اچکری تارینوسیه جمله قالدی ^{بقان} طهرتیه جمله دو یون ایدری
 ایدر برکن یوسفی صدیق ققار ایدری ^{کوردک} یورد دان برح و دح سوار ایدری
 اولوکی بای یوسفی سوال بقا ایدری ^{برار ایدر} تیکر و طوعا م یمن ایدری
فصل قیلغیله ^{و دیر} یوسفی علیله سلام
 بیله حوضت جبرائیل کلدی خاض ^{ویر} ایدی یوسفی ملک قادر
 یا یوسفی جلیل امری بیلیم دار ^{ایرته} حشم بر لاسیران قیلغیل ایدری
 حقیقت کورنمن با یقا بلنگل ^{هر} کیشک سلا شش سکتک الب بلنگل
 آینه الب اولوکی وزیر قیلغیل ^{خالق} امری بیلیم دار بلنگل ایدری
 یوسفنک بر تادی اظی او حور ایدی ^{اول} لانه نیکه خا و ح بشلیه ایدی
 یقاراکم یارانسه کشتار ایدی ^{مهر} اظی جمله آینه ایشته و ایدری
 عمر یوسفی آینه برکن ققار ایدی ^{تا} لای کشتب جمله لشکر کور ایدی
 بیوروی قول لادینه یار لادی ^{تا} لای کشتب اولدم لشکر کور ایدی

«40 т» шифрлы кулязма. 40а кəгазь.

Кульязма жыентыкның 60б–72а кәгазьләрәндә шул ук күчәрүче тарафыннан төрки-татар телендәге шигъри дини әсәрнең тулы тексты, 73а–83а кәгазьләрәндә «Кыйссаи Әхтәм», 83б кәгазьдә Габделжәббар Кандалийның «Сахибжәмал» поэмасының фрагмент-өзеге һәм 84б–144а кәгазьләрәдә «Китабе имам Хәсәен» исемдәге төрки-татарча хикәятләр язылган.

Казан шәһәрәндә шагыйрә Заһидә Бурнашева туганнарыннан 1994 елның ноябрь аенда китапханә хезмәткәрләре Р.Мәрданов һәм И.Һадиев тарафыннан алынган.

Бу кульязма турында мәгълүмат басылды:

1. Мәрданов Р. «Йосыф китабы»ның көен көйләп... // Китапханә хәбәрләре = Библиотечный вестник. – 1999. – № 1. – Б. 26.
2. Марданов Р. Драгоценные находки // Казань. – 1999. – № 5/6. – С. 82.
3. Мәрданов Р. Тарих битләрен актарганда... // Казан утлары. – 2002. – № 3. – Б. 126.

Авторы – Қол Гали.

«Қыйссаи Йосыф».

Ақ төстөге рус кәгазендө.

Жыентыкның 4б–5б кәгазьлөрендөге бу кульязма битләр басма (Казан, 1852) китапның төшкөн 3-4 битлөре урынына тулыландырып язылганнар.

Сакланышы яхшы. Жыентыкның жеп белән тегелгән төбе урталы ике өлешкә аерылган. Ахыргы (104 һәм 105 нче) кәгазьлөре жебеннән аерылган.

Форматы: 13,5 x 21,5.

Бер биттө текст язылган мәйдан: 11 x 16,5 (17,5).

Текстның башы (4б кәгазьдө):

Әлхәмде шөкер вә сипас ул Әхәдә,

Милке даим би зөваль ул Самәдә.

Текстның ахыры (5б кәгазьдө):

Вәләкин әманәтдер әсаным угълы,

Дустыңны һич кемсәгә сән әйтмәгъел.

Язу карасы – ачык көрөн, 5б кәгазьдөге фасыл исеме (Йосыф галәйһиссәлам дөше) кызыл төстөге кара белән язылган.

Язу почеркы – нәсех.

Кустодлары бар.

Күчерелгән вакыты – [1856-57 еллар].

Күчерүчесе – Мөхәммәтгали Чокрый.

Басма китаплар һәм кульязмалар бергә тупланган бу жыентыкта түбөндөгеләр бар:

1. *Кульязма.* 2б-3б кәгазьлөрдө. Шигырълөр. Мөхәммәтгали Чокрый тарафыннан 1858 елда Әстерханда язылган.

2. *Басма китап.* 2б–48б кәгазьлөрдө. [Китабе Қыйссаи хәзрәти Йосыф ән-нәби галәйһиссәлам]. – Казан: Кукубин табыганәсе, 1852. – 88 б.

Китапның башындагы төшкөн 2–4 битлөре шагыйрь Гали Чокрый тарафыннан кулдан язып тулыландырылган.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمدُ لشکر و سپاس اول احمد
ملکیت اینچه بلا شریک اول احمد
آندین صرنگه آنگر دوستی حمده
قاب تو سینه مقامی اول احمد
آندین صرنگه اول صدیق صاحب غار
یار او کافه خاطر ملکی دوستی غار
آندین صرنگه دخی هم خطاب او غلی
یون بشار ایزدی آرتوق ایزی آندان
آندین صرنگه از کس عثمان شهید دوار
زهر دقت عطا ویر مشق آکا غفار
آندین صرنگه چشم کیر علی کرار
مشهور ملک لاسین الاذو الفقار
آنگر کونظلی دشمنش ایدر ایگر یکت
پرسی حسن پرسی حسین ایگر شهید
آندین صرنگه خلفا راشدین لره
اولیا و انقیاء همه دین لره
آندین صرنگه اول اختیار ایر انلره
هیچ ایکسکسز او تو را و جملگ ازلره
آندین صرنگه بر ایزد همیشی علم کاف

ملکی دایم بی زوال اول حمده
آنی باقی ذالجلال بلدک ایمدی
بیتغیر لر کزیده سنی اول احمد
آنگر اوزره تلم درود اول سوا ایمدی
غار اینچند مصطفی نر تو دیزدن اول یار
آنگر صدیق تو اولردن ارتقا ایمدی
عالم اینچه مشهور ایزدن آنگر عدلی
توروت بنگ تورت یوز مصی ربنا قبله مش
آنگر و صفین تران اینچه او کدر چهار
جمیع تران خطاسترین در مش ایمدی
یوز بنگ هر ار عسکر اوزره سیاستلر
لافتن الا علی ترار ایمدی
دین دروت ایکدلاس ایگر شهید
شبان اهل جنت آنلار در لر ایمدی
علماء شهداء تابعین لره
همه سندی حلق راضی اول سوا ایمدی
حق صیب مصطفی نر کورا نلره
بارم سن مقدا بلا لوم ایمدی
آنگر بر لر مزین بوا سلام دینی

ظاهر

«600 т» шифрлы кулъязма. 4б кәгазь.

3. *Басма китап*. 49а–71б кәгазьләрдә. Вафаи. Китабе мөстәтаб Раунакыль-ислам. – Казан.

Ахырындагы төшкән бите (бер кәгазь) Гали Чокрый тарафыннан язып тулыландырылган.

4. *Кульязма*. 72 нче кәгазьдә. «Бөре өязе Ирәкте илендә Чокрый авылында указной мулла Мөхәммәдгали Мөхәммәдсалих угылына» Вөрөшбаш авылыннан Камалетдин Мифтахетдин улы 1869 елның 3 февралендә язган хат.

5. *Кульязма*. 73б–74 кәгазьләрдә. Шигырьләр һәм хикәятләр.

6. *Кульязма*. 73а, 75а–79б һәм 104а кәгазьләрдә. Хронологик һәм календарь язмалары. Фи бәйане йыл.

7. *Кульязма*. 80б–90б кәгазьләрдә. Хәдисләр.

8. *Кульязма*. 91б–92а кәгазьләрдә. Шигырь. Авторы – Шәмсетдин.

9. *Кульязма*. 91а кәгазьдә. Газалиның «Касыйдәи бөрдә» әсәре өзеге.

10. *Басма*. 92а–103а кәгазьләрдә. Бакыргани Сөләйман. Хәким ата китабы. – Казан, 1849. – 23 б.

Китап хужасының язмасы (3б кәгазьдә): «Тәммә нәкъләл һәзиһир-рисаләти фи йәдил-фәкьир әл-хәкьир Мөхәммәдгәли Чокрый тәзкирәтән минһү ли-мән хәһ шәфкәәти кьәлби фи сәнәти Хажитархан мин-әл-бәхрийәти вә фи сәнә 1858 минһүл-мәсихийәти».

Татарстан Милли китапханәсе һәм Казан дөүләт университетының берләштерелгән фәнни-археографик экспедициясе вакытында 1995 елның июль аенда Башкортстанның Тәтешле районы Иске Күрдем авылында яшәүче Заһид Галишановтан алынган.

Бу кульязма турында мәгълүмат басылды:

1. Мәрданов Р. «Йосыф китабы»ның көен көйләп... // Китапханә хәбәрләре = Библиотечный вестник. – 1999. – № 1. – Б. 26.

2. Мәрданов Р. Драгоценные находки // Казань. – 1999. – № 5/6. – С. 82.

3. Каталог выставки «Литературное наследие татарского народа». Из фондов Российской национальной библиотеки (г. Санкт-Петербург) и Национальной библиотеки Республики Татарстан (г. Казань). г. Казань, 30. 08 – 30. 09. 2001 г. – С. 15.

4. Мәрданов Р. Тарих битләрен актарганда... // Казан утлары. – 2002. – № 3. – Б. 126.

5. Мәрданов Р. Сбережения // Татарский мир = Татар дөнъясы. – 2005. – Январь (№23–24).

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Юл-юл сызыклы мәктәп дәфтәре битләрендә.

Күләме: 5 кәгазьдә. Башы һәм ахыры юк.

Сакланышы уртача.

Форматы: 17 x 20,3.

Бер биттә текст язылган мәйдан: 16 x 19,5.

Текстның башы (1а кәгазьдә):

Монлар әйдер: «Бу эше без кылмайуз,

Кулымыза кәлә-комаи алмайурыз».

Текстның ахыры (5б кәгазьдә):

Калдырыб халыкка дога кыйлды,

Фазлең берлә миңа пәрдә виргел имди.

Бу кулъязмадагы текстның башы әсәрнең 1983 елгы басмасының 96 битендәге, ә ахыры 116 битендәге текстка туры килә.

Язу карасы – шәмәхә һәм ахырында (5б кәгазьдә) яшел төстә.

Язу почеркы – нәсех.

Текстта совет чорындагы имля үзенчәлекләре бар. Мәсәлән, яңача шәкелдәге «ө» һәм сүз уртасындагы «ы, э» хәрәфләре.

Һәр биттәге шигъри ике багананы аерып тора торган вертикаль рәвештәге параллель икешәр сызык сызылган.

Күчерелгән вакыты – 1950 нче еллар.

Татарстанның Ютазы районы Бәйрәкә авылында яшәүче Әнвәр Яхиннан 1991 елның июнь аенда китапханә хезмәткәре Р.Мәрданов тарафыннан алынган.

Бу кулъязма турында мәгълүмат басылды:

1. Мәрданов Р. «Йосыф китабы»ның көен көйләп... // Китапханә хәбәрләре = Библиотечный вестник. – 1999. – № 1. – Б. 26.

2. Мәрданов Р. Драгоценные находки // Казань. – 1999. – № 5/6. – С. 82.

3. Мәрданов Р. Ун еллык археографик хезмәт // Китапханә хәбәрләре = Библиотечный вестник. – 2002. – № 1. – Б. 15.

4. Мәрданов Р. Тарих битләрен актарганда... // Казан утлары. – 2002. – № 3. – Б. 126.

بعد از آن وقت آن بندگان صدام آنرا از هر نسیب پنهان از ایمنی
 آندین سگرایوسف حکم اولدی خندان اولوغ منصب و بردی آنرا مالک سبحان
 صیغ کسند چقا چقا اولدی که زیر نسیب اولک داعب اوزی دو شب نکلد ایمنی
 سوزله دکنجه یوسفنکله فیه مس آرتر
 نقاب اچسا چیهانی نورلار دوتار
 آندین او کس بر شهوه آنلار کردی
 آند ائانلار یوسفنکله کورکن کوردی
 جمله یوسف فائینه دیرنه شد بیلدی
 یوسف ایله نلیم سوز سوزله اکلان بیلدی
 بزگه دنگل سانی بیلکه یارانندی
 بونه قش سئلک اوزده کیم چورشی
 یوسف ایسر بر اتقانم حال قدر
 حاله عالی لقا رازق لقا لای قدر
 صولار بیلدی سوزله انسان بیلار
 حاله یوسف پیصهره اینان بیلار
 آندان کیمید دیکر شهره آنلار کردی
 یوسف بگزاره سوره سئلدی
 آندین کیمدی قدس شه صرینه آنلار کردی اقدس بیگک دوشنده کورمش ایمنی
 جمله شه رنکله اهلینه دیمش ایمنی که روز که لجه جمله فار شو چنکله ایمنی
 قدس بیگک لشکر یعب فار شو قدس ای بیگلله ریگک کیمید دیم چه به ر سوردی
 که روان اهل جمله س چه به و بردی ای بیگک مالرو دعوی دیرله ایمنی
 قدس بیگک بو احوالی یا اولنگلار ایمنی ره بیل بو مالک مونس ان کیمید

«373 т» шифрлы кульязма. 4а кгазы.

1791 т

قصهء يوسف

Авторы – Кол Гали.

«Кыйссаи Йосыф».

Ак төстөгө совет чоры кәгазе.

Күлөмө: 4 кәгаздө. Кәгазьнең бер ягына бер багана рөвешендө язылган. Башы юк.

Сакланышы яхшы. Тегелмөгөн аерым кәгазьлөрдө.

Форматы: 18 x 20,5.

Бер биттө текст язылган мөйдан: 11,5 (13) x 17,5 (19).

Текстның башы (1а кәгаздө):

*Кяферлөргө һәргиз куңшы улмайамән,
Кяферлөрдән айру турмак кэрәк имди.*

Текстның ахыры (4а кәгаздө):

*Аны дәхи ушал йирдө дөфен кыйлды,
Зийарәтә бу көн анда варырлар имди.*

Бу кулъязмадагы текстның башы өсөрнең 1983 елгы басмасының 284 битендөгө, ә ахыры 290 битендөгө текстка туры килә.

Язу карасы – кара төстөгө тушь.

Язу почеркы – эре итеп язылган нөсөх.

Һәр битенә карандаш белән бит саннары (96–99) куелган.

Күчерелгән вакыты – 1960 нчы еллар.

Күчерелгән урыны – [Казан].

Күчерүчесе – [Альберт Фөтхи].

Казан шөһөрөндө яшөгөн археограф галим Альберт Фөтхи туганнарыннан 1992 елда алынган.

97

2

بعضی دیر ریان تلیم عمر سوردی
 یوز دوندودی کافرک کا یینه کردی
 اول آراده موسی سوچی آنی بولدی
 حقیقت فرعون آنکا دیرلار ایمدی
 بعضی ایدر آنک اوغلی مصعب قالدی
 ایکی یوز ییل مصرده ملک اولدی
 اولطاغینک اوغلی فرعون لعین اولدی
 مصعب اوغلی ولید آنکا دیرلر ایمدی
 فصل وفات یوسف هم

یوسف اول شهر ایچره تلیم دوردی
 برکون خالق اجل معلوم قیلدی
 یوسف آندن اوغلانلارین اوکو تلادی
 ایمانکز صاقلانکز دیور ایمدی
 آندن صنکره زیجه وفات اولدی
 یوسف آنک مسرتیله مخموم اولدی
 آندن صنکره آبروق یینه ایولنمادی
 اوغلانلارین یاشاروبن یورر ایمدی
 آندن صنکره هم یوسفه کلدی نوبت
 اولادندن اخوانندن اولدی فرقت

«1791 т» шифрлы кулъязма. 2а кәгазь.

ИСЕМНӨР КҮРСЭТКЕЧЕ

Абдрашев Юма – № 19
Адутова Рәүфә – № 22
Акчурина Мөнирә – № 20
Арсланова Лотфия – № 14
Ахметзянов Марсель Ибрагимович – № 21

Әхмәд – № 21
Әхмәтов Тимергаян – № 26

Бакыргани Сөләйман – № 31
Бибифатыйма Габделжәббар кызы – № 11
Биктимерова Нурдидә – № 4
Бурнашева Заһидә – № 30

Вафай – № 31

Габделвахид Габделкәрим угылы – № 9
Габделгалләм – № 7
Габделжәббар Габделмәннаф угылы – № 11
Габделмәжит хәзрәт – № 17
Габдеррафигь Габделвахид угылы – № 9
Габдеррәшитов Усман – № 18
Габдрахманова Зарифа – № 11
Габдулла бине мулла Батыркәй – № 19
Габдулла ибне Дауд ибне Ишм[өхәммәд] ибне Динмө[хәммәд] ибне
Бикмөхәммәд ибне Кодаш – № 10
Газали – № 31
Галишанов Заһид – № 31
Галләмов Илгиз – № 25

Заһидуллин Айрат – №№ 3, 6, 7

Ильяс – № 9

Камалетдин Мифтахетдин улы – № 31
Кандалый Габделжәббар – № 30
Килдиев Марат Вил улы – № 21
Кол Гали – №№ 1–33

Күчем хан – № 19

Мәрданов Раиф – №№ 1, 2, 8–11, 13, 14, 16, 30, 32

Мекаев Дәүләтша – № 27

Миңнезакир Кәмалетдинев угылы – № 10

Мостафа мулла – № 19

Мөхөттөр – № 9

Нәбиуллина Гөлбикә – № 7

Ракова Рәхимә – № 24

Садри Мөхөммөт – № 19

Сафиулла – № 21

Сәедкол – № 5

Сәйфуллин Нәбиулла – № 4

Тажетдин – № 9

Фәтхи Альберт – № 33

Фәтхуллин Илшат – № 23

Һидиятова Саимә – № 29

Һадиев Ирек – №№ 1, 2, 8, 13, 30

Чокрый Мөхөммөтгали мулла Мөхөммөдсалих угылы – № 31

Шәмсетдин – № 31

Шәрәфетдин мулла Габделкәрим угылы – № 27

Шәрәфетдин мулла Габдрахман угылы – № 27

Шәрәфиева Фәйрүзә – №№ 3, 6

Шәрифүлла – № 7

Юныс – № 9

Юныс бине Фәхретдин бине Байтимер бине Биктимер – № 30

Яхин Әнвәр – № 32

ГЕОГРАФИК АТАМАЛАР КҮРСӨТКЕЧЕ

Аксәет авылы – № 26
Апас районы – № 25
Арча районы – №№ 3, 6

Әгерҗе районы – № 14
Әстерхан – № 31

Барда авылы – №№ 15, 28
Барда районы – 15, 22, 28
Башкортстан – №№ 4, 26, 31
Бәйрәкә авылы – № 32
Бәрәңге районы – № 29
Биги авылы – № 20
Бөре өязе – № 31

Вөрөшбаш авылы – № 31

Городище районы – № 27

Динис авылы – № 10

Ирәкте иле – № 31
Иске Күрдем авылы – № 31

Казан – №№ 1, 2, 5, 8, 12, 13, 16, 19, 21, 30, 33
Каменка районы – №№ 24
Кече Кайбыч авылы – № 25
Кип-Куллар авылы – № 19
Комсомол районы – № 23
Кузнецк районы – № 18

Мари Эль Республикасы – № 29

Неверкино районы – № 20
Нижний [Новгород] – № 30

Олуг Кавал авылы – № 5
Омск өлкәсе – № 19

Пенза өлкәсе – №№ 18, 20, 24, 27
Пермь өлкәсе – №№ 15, 22, 28

Самара өлкәсе – № 10
Сәйран авылы – № 4

Татар Кынадысы авылы – № 18
Татарстан – №№ 3, 7, 14, 25, 32
Тәвриз районы – № 19
Тәтешле районы – №№ 26, 31
Теләтен авылында – № 24
Теләче районы – № 7
Тобольск – № 17

Урмай авылы – № 23
Урта Мишә авылы – № 7
Уфа – №№ 4, 9, 11

Үдик (Елпачиха) авылы – № 22

Хажитархан – № 31
Хәсән авылы – № 29

Чишмә районы – № 4
Чокыр авылы – № 31
Чуашстан Республикасы – № 23

Шонталы районы – № 10

Югары Әлзән авылы – № 27
Ютазы районы – № 32

Яңа Аккужа авылы – № 14
Яңа Кишет авылы – №№ 3, 6

КУЛЪЯЗМАЛАРНЫҢ КҮЧЕРЕЛГӘН ВАКЫТЫ ТАБЛИЦАСЫ

<i>күчерелгән вакыты</i>	<i>бу китаптагы тасвир номеры</i>	<i>китапханәдәге саклану шифры</i>
XVII гасыр ахыры	1	590 т
	2	591 т
XVIII гасыр башы	3	1401 т
1756 елдан соң	4	1228 т
1795–1799 еллар арасы	5	2069 т
XVIII гасыр ахыры	6	1402 т
1801 елдан соң	7	1763 т
1804 елдан соң	8	1121 т
1814 елдан соң	9	1400 т
1815 елдан соң	10	1859 т
	11	1774 т
1821 елдан соң	12	2070 т
XIX гасыр башы	13	1030 т
	14	343 т
	15	1667 т
	16	1267 т
	17	1668 т
XIX гасырның беренче чиреге	18	777 т
1825 елдан соң	19	497 т
1826 елдан соң	20	779 т
1827 елдан соң	21	486 т
1829 елдан соң	22	1782 т
1832 елдан соң	23	2068 т
1833 елдан соң	24	778 т
XIX гасырның икенче чиреге	25	342 т
	26	589 т
	27	411 т
XIX гасырның беренче яртысы	28	1568 т
	29	2067 т
1841 ел	30	404 т
1856–1857 еллар	31	600 т
1950 нче еллар	32	373 т
1960 нчы еллар	33	1791 т

**КУЛЬЯЗМАЛАРНЫҢ
КИТАПХАНӘГӘ АЛЫНГАН ВАКЫТЛАРЫ ТАБЛИЦАСЫ**

<i>алынган датасы</i>	<i>бу китаптагы тасвир номеры</i>	<i>китапханәдәге саклану шифры</i>
1991 ел, июнь	32	373 т
1992 ел,	25	342 т
	33	1791 т
1993 ел, май	1	590 т
	2	591 т
1993 ел, июль	27	411 т
1994 ел	14	343 т
1994 ел, ноябрь	30	404 т
1995 ел, февраль	21	486 т
1995 ел, 5 май	19	497 т
1995 ел, июль	26	589 т
	31	600 т
1996 ел, 26 март	8	1121 т
	13	1030 т
1996 ел, июль	18	777 т
	20	779 т
	24	778 т
1996 ел, август	3	1401 т
	6	1402 т
	7	1763 т
1996 ел, 11 декабрь	4	1228 т
1997 ел, 14 август	10	1859 т
1998 ел, март	9	1400 т
	11	1774 т
2000 ел, июль	15	1667 т
	28	1568 т
2001 ел, июль	22	1782 т
2002 ел	16	1267 т
	17	1668 т
2005 ел, июль	29	2067 т
2006 ел, июль	23	2068 т
2008 ел	5	2069 т
2008 ел	12	2070 т
<i>БАРЛЫГЫ</i>	<i>33 кулъязма берәмлек</i>	

РЕЗЮМЕ

Третья книга серии «Татарская археография» представляет собой описание рукописей поэмы Кул Гали «Кысса-и Йусуф», хранящихся в Отделе рукописей и редких книг Национальной библиотеки Республики Татарстан.

Поэма «Кысса-и Йусуф», являющаяся выдающимся средневековым литературным памятником волжских болгар-татар, сохранилась до наших дней в многочисленных рукописных списках. Из года в год обнаруживаются новые списки. По нашим подсчётам, сегодня известны около 270 рукописей «Кысса-и Йусуф».

В фондах Национальной библиотеки Республики Татарстан хранятся 33 списка поэмы Кул Гали. Они были приобретены в 1991–2008 годах сотрудниками Отдела рукописей и редких книг в результате проведённых археографических изысканий, а также во время объединённой научно-археографической экспедиции Национальной библиотеки Республики Татарстан и Казанского государственного университета. Списки поэмы «Кысса-и Йусуф» обнаружены в Казани (одиннадцать рукописей), Уфе (три рукописи), Тобольске, а также в Арском, Апастовском, Агрызском, Тюлячинском и Ютазинском районах Татарстана, в Татышлинском районе Башкортстана, в Бардымском районе Пермской области, в Параньгинском районе Республики Мари Эль, в Комсомольском районе Чувашской Республики, в четырех районах Пензенской области, в Шенталинском районе Самарской области.

Самыми древними рукописями поэмы, представленными в фонде библиотеки, являются два её фрагмента, относящиеся к концу XVII века. Четыре единицы относятся к XVIII веку, большинство же (24 рукописи) датируются первой половиной XIX века. Одна рукопись 1856–57 годов, и две единицы – списки XX века. Последние являются доказательством многовековой письменной традиции поэмы.

Описания рукописей в настоящем издании соответствуют общепринятым правилам. Вместе с тем имеются и некоторые особенности. Например, к указанным начальным и конечным строкам поэмы дополнительно дана информация о соответствии их печатному тексту «Кысса-и Йусуф» 1983 года издания.

Некоторые из описанных здесь рукописей неоднократно выставлялись на тематических и других выставках. Крупнейшей из них являлась, например, выставка «Литературное наследие татарского народа», которая была организована совместно с Российской национальной библиотекой (г. Санкт-Петербург) и Национальной библиотекой Республики Татарстан в городе Казани в августе–сентябре 2001 года.

Кроме описаний рукописей в сборнике представлены обзорная статья, именной, географический и другие указатели. Книга включает в себя и образцы факсимиле рукописей.

ЭЧТӨЛЕК

<i>Мәрданов Р. «Кыйссаи Йосыф» поэмасының Татарстан Милли китапханәсендәге кулъязма нөсхәләре.....</i>	3
КУЛЬЯЗМАЛАР ТАСВИРЛАМАСЫ	12
Исемнәр күрсәткече	84
Географик атамалар күрсәткече.....	86
Кулъязмаларның күчерелгән вакыты таблицасы	88
Кулъязмаларның китапханәгә алынган вакытлары таблицасы	89
Резюме	90

ОПИСАНИЕ РУКОПИСЕЙ ПОЭМЫ «КЫССА-И ЙУСУФ» КУЛ ГАЛИ,
ХРАНЯЩИХСЯ В НАЦИОНАЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКЕ
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

(на татарском языке)

Составитель: Раиф Марданов
Ответственный редактор: Ирек Хадиев
Оформление: Шамиль Насыров
Корректор: Миляуша Шакирова

Басарга кул куелды 12. 01. 2009. Форматы 60x84 1/16.
Тиражы 300 данә. Заказ № 255.
Татарстан Республикасы Милли китапханәсе.
«Милли китап» нәшрияты.
420111, Казан шәһәре, Кремль ур., 33.

Подписано к печати 12. 01. 2009. Формат 60x84 1/16.
Тираж 300 экз. Заказ № 255.
Национальная библиотека Республики Татарстан.
Издательство «Милли китап».
420111, г. Казань, ул. Кремлевская, 33.

Отпечатано в секторе множительной техники
редакционно-издательского отдела
Национальной библиотеки Республики Татарстан.
420111, г. Казань, ул. Кремлевская, 33.